

Waterschap Rijn en IJssel

Jaarverslaggeving 2016

Waterschap Rijn en IJssel
Postbus 148
7000 AC Doetinchem
Bezoekadres:
Liemersweg 2
7006 GG Doetinchem
T (0314) 369 369 - F (0314) 343 258
www.wrij.nl - info@wrij.nl

Samenvatting jaarverslaggeving 2016

De jaarverslaggeving bestaat uit het jaarverslag en de jaarrekening. Met de jaarverslaggeving legt het college van dijkgraaf en heemraden over het afgelopen jaar verantwoording af aan het algemeen bestuur over de realisatie van de in de begroting opgenomen doelstellingen en maatregelen met daaraan gekoppeld de verantwoording van de kosten en opbrengsten en de financiële positie van het waterschap.

Algemeen

Dankzij vele inspanningen en investeringen zijn nagenoeg alle gestelde jaardoelen gerealiseerd binnen de daarvoor beschikbare financiële middelen. De jaarrekening 2016 sluit met een positief resultaat saldo van € 2,007 mln. De cijfers over het afgelopen jaar geven aan dat we ten aanzien van de netto-kosten 'in control' zijn. De belangrijkste reden van het positieve resultaat over 2016 is vooral toe te schrijven aan hogere belastingopbrengsten, die enerzijds zijn gegenereerd door een grote industriële lozer in ons werkgebied en anderzijds door het doorvoeren van een inhaalslag door ons belastingkantoor.

Programma Veiligheid (inclusief crisisbeheersing)

Het project ter voorbereiding op de audits van onze toezichthouder op de primaire waterkeringen (de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)) is in volle gang. Landelijk afgestemde basiseisen zijn opgesteld. De projecten Pannerden-Loo, Rijnkade Arnhem, Twentekanaal Gorssel/Zutphen, IJsselpaviljoen/Havenstraat Zutphen, Vispoorthaven Zutphen en Industrierrein Grutbroek Doetinchem zijn concrete dijkversterkingsprojecten, als onderdeel van de HWBP-alliantie. Bij de projectontwerpen wordt rekening gehouden met de nieuwe norm die per januari 2017 van kracht is.

In Zutphen werken we mee aan de herinrichting van de IJsselkade (project RIDS: Rivier In De Stad). Hier speelt een kruising van een beek met de waterkering. Een werkgroep onderzoekt hoe de uitmonding van de Berkel in Zutphen een kwalitatieve impuls kan krijgen.

Als onderdeel van de zorgplicht wordt een 'langjarig risico-gebaseerd onderhoudsplan' voorbereid voor de waterkerende kunstwerken in de primaire, regionale waterkeringen en zomerkaden.

Het onderzoek van de Arbeidsgruppe naar de grensoverschrijdende dijkeringen langs de Rijn heeft vertraging opgelopen. De verwachting is dat resultaten pas tweede helft van 2017 beschikbaar komen.

Naast een Duits-Nederlandse wateroverlastoefening is in 2016 ook een deel van onze Dijkbewakingsorganisatie (DBO) beoefend.

Programma Watersystemen

In het programma Watersystemen stond in 2016 de samenwerkingsovereenkomst (SOK) met provincies Gelderland centraal. Er zijn projectteams gevormd die de projectinitiatieven en verkenningen hebben opgestart. De provinciale bijdrage is uitgewerkt in een beschikking.

Medio 2016 is het waterschap gestart met 'Agrarisch waterbeheer': het samenwerken met agrariërs bij het onderhoud aan de watergangen. De samenwerking wordt gestimuleerd door een subsidie van de provincie Gelderland.

De inventarisatie- en meetwerkzaamheden voor het baggerproject in de cluster Liemers zijn afgerond. De baggerwerkzaamheden zijn in 2016 gestart.

In het kader van Recreatief medegebruik en cultuurhistorie zijn in 2016 diverse projecten gerealiseerd, o.a. recreatief knooppunt sluis en stuw de Pol, Gemaal Oude Rijn, Berenschot's stuw en watermolen.

In 2016 is verkend met welke projectpartners en in welke landen het waterschap een nieuwe, meerjarige internationale samenwerking wil aangaan. Op basis van deze verkenning is gekozen voor Colombia en Mozambique. Dit onder de vlag van de Dutch Water Authorities (DWA).

In 2016 is dreigende wateroverlast en ondersteuning van Duitse collega's in de bestrijding van de wateroverlast gecoördineerd opgepakt.

Programma Afvalwaterketen

Het waterschap wil in 2025 energieneutraal zijn. Om dit te bereiken wordt ingezet op vier sporen, te weten windenergie, zonne-energie, energie uit biomassa en kansen voor energiewinning bij gebiedsinitiatieven. Onderzoeken hiervoor lopen. Naast opwekking van energie wordt ook nadrukkelijk gekeken naar vermindering van verbruik van energie.

De bouw van de Neo-alginaatfabriek op de RWZI Zutphen is in 2016 verder uitgewerkt. In 2017 gaat de eerste fase van de bouw van start.

Met industriële lozer in ons werkgebied werd overeenstemming bereikt over een nieuwe garantieregeling. Eén van de onderdelen van deze overeenstemming is dat gezamenlijk wordt onderzocht of er mogelijkheden zijn om het afvalwater duurzamer in te zetten.

Verder werd in 2016 ingezet op diverse technologieën van de slibreductie, het slibdrogen op de RWZI Nieuwgraaf (met restwarmte van de naastgelegen afvalverbrander) en de verkenning van de mogelijkheden voor bellenbeluchting op de RWZI te Etten.

Door de eigen dynamiek en complexiteit moest voor een aantal grote projecten binnen het programma Afvalwaterketen de planning worden aangepast. Het betreft o.a. de uitrol van procesautomatisering, verlegging persleidingen langs de A12 en de realisatie van de Neo-alginaatfabriek.

In verband met het niet goed functioneren van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (hierna: RWZI) te Ruurlo is de calamiteitenorganisatie langdurig actief geweest.

Financiën 2016

Ten opzichte van de initiële begroting sluit de jaarrekening 2016, vóór verwerking van de mutaties op de reserves, met een positief resultaat van afgerond € 2,315 mln.

In onderstaande tabel treft u een specificatie aan van de kosten en opbrengsten in 2016, waarbij een vergelijking is gemaakt met de oorspronkelijke begroting en de tussenliggende bestuursrapportages.

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Begroting 2016	Bijgestelde begroting (Burap 2016-2)	Burap 2016-3	Jaarrekening 2016	Begroting -/- Jaarrekening
Kosten:					
<i>Kapitaalkosten</i>	26.917	26.573	26.550	26.662	255
<i>Personeelskosten</i>	22.181	22.644	22.640	22.679	-498
<i>Netto overige kosten</i>	32.841	33.016	32.108	32.372	469
<i>Incidentele baten/lasten</i>	0	0	-102	-102	102
<i>Toevoeging voorzieningen</i>	0	-299	206	203	-203
Subtotaal kosten	81.939	81.934	81.402	81.814	125
Opbrengsten:					
<i>Belastingopbrengsten</i>	82.292	83.915	85.410	85.422	-3.130
<i>Kwijtschelding</i>	-700	-1.200	-1.368	-1.368	668
<i>Oninbaar</i>	-250	-400	-567	-522	272
<i>Belastingopbrengsten</i>	81.342	82.315	83.475	83.532	-2.190
Resultaat voor bestemmen	-597	381	2.073	1.718	-2.315
<i>Inzet bestemmingsreserve</i>	0	0	0	289	-289
Resultaat na bestemmen	-597	381	2.073	2.007	-2.604

In hoofdstuk 2 (jaarrekening) lichten we de totstandkoming van het resultaat over 2016 nader toe.

Investeringsvolume 2016 per programma

Voor de onderhanden en nieuwe projecten werken we met een netto-investeringsvolume. Onderstaande tabel geeft de realisatie van dit volume in 2016 weer t.o.v. de begroting.

bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2016 (netto)	Realisatie 2016 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Veiligheid (incl. HWBP)	8.000	8.419	105%
Watersysteem	7.500	6.849	91%
Afvalwaterketen	12.900	5.543	43%
Totaal	28.400	20.811	73%
Vaarwegbeheer	0	243	-

Voor een toelichting verwijzen wij naar de Programmaverantwoording in hoofdstuk 1.

Inhoudsopgave

	pag.
SAMENVATTING JAARVERSLAGGEVING 2016	2
LEESWIJZER.....	7
1.1. ONTWIKKELINGEN IN 2016	8
1.2. PROGRAMMA VEILIGHEID.....	11
1.5. BEDRIJFSVOERING	24
1.6 INCIDENTELE BATEN EN LASTEN.....	28
1.7 ONTTREKKINGEN AAN RESERVES EN VOORZIENINGEN	28
1.8. BELASTINGOPBRENGSTEN	28
1.9. WEERSTANDSCAPACITEIT	29
1.10. FINANCIERING.....	30
1.11. VERBONDEN PARTIJEN	31
1.12. EMU-SALDO	34
1.13. RISICOMANAGEMENT	34
HOOFDSTUK 2 JAARREKENING 2016.....	36
2.1. DE EXPLOITATIE REKENING IN ÉÉN OOGOPSLAG.....	36
2.2. BALANS.....	39
2.3. WAARDERINGSGRONDSLAGEN.....	40
2.4. TOELICHTING OP DE BALANS	42
2.5. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN EN RISICO'S.....	47
2.6. EXPLOITATIEREKENING NAAR KOSTEN- EN OPBRENGSTSOORTEN	48
2.7. EXPLOITATIEREKENING NAAR KOSTENDRAGERS.....	52
2.8. EXPLOITATIEREKENING NAAR PROGRAMMA'S.....	54
2.9. WNT-VERANTWOORDING 2016.....	55
HOOFDSTUK 3 OVERIGE GEGEVENS.....	56
3.1. CONTROLEVERKLARING	56
3.2. VASTSTELLINGSBESLUIT	57
BIJLAGEN BEHORENDE BIJ DE JAARREKENING 2016.....	58

Voorwoord

Voor u ligt de Jaarverslaggeving 2016 van Waterschap Rijn en IJssel. Er is het afgelopen jaar hard gewerkt en er zijn mooie resultaten geboekt. In dit verslag kijken we terug op een aantal ontwikkelingen, de uitgevoerde activiteiten en de bereikte resultaten in 2016

Er zijn in het achter ons liggende jaar - mede door de ambities en actuele watertaken - flinke uitdagingen gerealiseerd. Door forse inspanningen zijn de beoogde structurele besparingen geëffectueerd. Ondanks enkele incidentele tegenvallers zijn de uitgaven (door tijdige bijsturing) binnen de gestelde kaders van de begroting gebleven. Het college en het management hebben hier het afgelopen jaar actief op gestuurd.

Dat het uiteindelijke positieve resultaat op €2,007 mln. uitkomt, in plaats van het bij de begroting geraamde tekort van €0,597 mln., is hoofdzakelijk het gevolg van meevallers in de belastingopbrengsten.

Ons waterschap ontwikkelt zich stapsgewijs tot een organisatie die effectief opereert in netwerken, weet wat er speelt in de omgeving, luistert, vraagt door en gaat actief op zoek naar oplossingen. Dit vraagt op onderdelen aanpassing van onze organisatie en de competenties en vaardigheden van de medewerkers. De eerste stappen zijn hierin gezet.

De samenwerking in Waterkracht (Shared Services) is goed op gang gekomen. De samenwerking wordt steeds 'gewoner' en op tal van terreinen is sprake van een soort preferent partnerschap. Allerlei initiatieven op het gebied van kennisuitwisseling en -ontwikkeling komen van onderaf en beperken zich niet altijd tot eerder afgesproken werkvelden. De samenwerking leidt binnen de geraamde financiële kaders tot voorgenomen resultaten.

Op het gebied van waterveiligheid zijn er veel ontwikkelingen. De uitvoering van het Delta-programma wordt landelijk voortvarend opgepakt. We dragen bij aan het landelijke programma en zien kansen voor enkele zogenoemde 'meekoppelprojecten'.

Voorbereidende acties in het kader van de zorgplicht van onze toezichthouder op de primaire waterkeringen (de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)) vragen extra capaciteit.

Met de provincie Gelderland is een meerjarige samenwerkingsovereenkomst (SOK) afgesloten voor het tijdig bereiken van onze gebieds-specifieke doelen voor waterkwaliteit en ecologie, in samenhang met provinciale natuurdoelen. De overeenkomst biedt ruimte voor gezamenlijke investeringen met veel synergie en maatschappelijke kostenbesparing. De eerste projecten zijn in voorbereiding.

Voor de afvalwaterketen geldt naast het spoor van efficiencyverbetering nadrukkelijk het verder invullen van energie- en grondstoffenterugwinning. De plannen om alginaat te winnen uit industrieel afvalwater zijn omgezet in concrete besluiten. In 2017 gaan we starten met de eerste fase van de bouw van de Neo-alginaatfabriek.

Op de RWZI Ruurlo hebben we in 2016 te maken gehad met een langdurige terugval van de zuiveringsprestatie. De stikstofverwijdering op deze RWZI is vanaf half maart tot na de zomer verstoord geweest. Diverse maatregelen waren nodig, waaronder het stilzetten en totale schoonmaak van de installatie. Onze partners in de veiligheidsregio zijn actief betrokken geweest bij deze calamiteit.

Op de financiële rechtmatigheid heeft de toets van de accountant plaatsgevonden. Evenals voorgaande jaren is het goed om te zien dat het waterschap wederom voldoet aan de gestelde normen.

Namens het college van dijkgraaf en heemraden,
drs. H.Th.M. Pieper, dijkgraaf

Leeswijzer

De jaarverslaggeving bestaat uit drie hoofdstukken:

Hoofdstuk 1. Jaarverslag 2016

Het jaarverslag bestaat uit de programmaverantwoording over de realisatie van de in de begroting opgenomen te realiseren doelen en activiteiten.

De verantwoording betreft de programma's Veiligheid, Watersystemen en Afvalwaterketen. In paragraaf 1.5 komt de bedrijfsvoering aan de orde. Vanuit het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) verantwoorden we in het jaarverslag ook de specifiek verplichte paragrafen.

Hoofdstuk 2. Jaarrekening 2016

De jaarrekening is de financiële verantwoording van het gevoerde beleid. Het BBVW stelt specifieke eisen aan de presentatie van de overzichten.

Hoofdstuk 3. Overige gegevens

3.1. Controleverklaring:

In het laatste hoofdstuk is de controleverklaring opgenomen met daarin het oordeel dat de jaarstukken een getrouw beeld geven van de grootte en de samenstelling van de financiële positie per 31 december 2016, de baten en lasten over 2016 en dat in overeenstemming met de rechtmatigheidsgrondslagen is gehandeld.

3.2. Vaststellingsbesluit:

Tevens is in dit hoofdstuk het besluit tot vaststelling en goedkeuring van de jaarrekening 2016 opgenomen.

Hoofdstuk 1 Jaarverslag 2016

1.1. Ontwikkelingen in 2016

De belangrijkste externe en interne ontwikkelingen, die zich sinds het vaststellen van de begroting 2016 hebben voorgedaan, worden hier vermeld.

Omgevingswet

Voor de invoering van de Omgevingswet hebben het Rijk, de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen een akkoord gesloten over de kosten die de invoering van de wet met zich meebrengt. De Rijksoverheid draagt de investeringskosten die samenhangen met de invoering van de wet. De transitiekosten draagt iedere partij zelf. De kosten voor uitvoering worden via een verdeelsleutel gedeeld. Om de financiële risico's beheersbaar te houden wordt het digitale stelsel, dat ondersteunend is voor de wet, stap voor stap ontwikkeld.

De algemene maatregelen van bestuur (AMvB's) die onder de Omgevingswet vallen zijn ter consultatie voorgelegd. Met een ambtelijke werkgroep, bestaande uit verschillende vakdisciplines, zijn (de gevolgen van) de AMvB's grondig bekeken. Belangrijkste punt is dat waterschappen voldoende positie moeten houden op het vlak van afvalwater, ruimtelijke ordening en de handhaving. Met de Omgevingswet komt ook een nieuw digitaal stelsel mee wat zorgt voor een versnelling in de digitalisering van allerlei werkprocessen. Gebieds- en zaakgericht werken in de samenwerkingsketen wordt de norm. Dit leidt ook tot veranderingen in gegevensbronnen, applicaties en informatiestromen bij ons waterschap.

Neo-alginaat fabriek

De besluitvorming in november 2016 om een Neo-alginaatfabriek in Zutphen te ontwikkelen heeft geleid tot veel positieve aandacht in de media en in onze netwerken. Bij ons en onze Neo-alginaat-samenwerkingspartners komen ook vanuit het buitenland veel vragen binnen. Dit heeft geleid tot nieuwe contacten en zelfs initiatieven voor nieuwe toepassingen. Er is zicht op een langjarige afzet van het Neo-alginaat. Belangrijk issue hierbij is het verkrijgen van de status die het mogelijk maakt dat het Neo-alginaat ook als grondstof mag worden verhandeld. In 2017 wordt met de bouw van Neo-alginaatfabriek in Zutphen gestart.

Financiering waterbeheer / CAB

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) heeft naar aanleiding van het OESO-rapport over het Nederlandse waterbeheer (2014) een onderzoek gedaan naar 'een toekomstbestendige en duurzame financiering van het waterbeheer'. De Unie van Waterschappen heeft in de rapportage aanleiding gezien om het belastingstelsel van de waterschappen nog eens kritisch tegen het licht te houden. Hiervoor is een speciale commissie aanpassing belastingstelsel (CAB) ingesteld, waarin ook ons waterschap deelneemt. Deze commissie van de Unie van Waterschappen heeft in het voorjaar van 2016 een tussenrapport opgeleverd, met de weergave van bevindingen van diverse stakeholders over het huidige belastingstelsel.

Aansluitend zijn twee werkgroepen aan de gang gegaan met verbetermogelijkheden voor de zuiveringsheffing en de watersysteemheffing. Voor de eerste heffing betreft het ideeën over de (verouderde) heffingsformule, nieuwe stoffen en regenwater.

Bij watersysteemheffing gaat het om het meer toepassen van het profijtbeginsel en onderzoek naar nieuwe groepen profijthebbers/betalers. Een rapportage wordt in de tweede helft van 2017 verwacht.

Klimaatstrategie

Klimaatverandering raakt ons allen. We krijgen te maken met hogere temperaturen, een grotere kans op hevige regenbuien en een grotere kans op langere periodes van droogte. Dat biedt zowel kansen als bedreigingen. Inwoners, ondernemers en overheden hebben ieder hun eigen verantwoordelijkheid om daar op in te spelen. Maar het vraagt vooral ook een gezamenlijke inspanning. Met het formuleren van een klimaatstrategie geven we invulling aan onze rol en positie en de wijze waarop we met onze partners tot een agenda willen komen. Daarmee leggen we de basis om de komende jaren gericht ons aandeel te leveren in de gezamenlijke inspanning om het woon- en investeringsklimaat in ons gebied te behouden en te versterken.

Uitvoeringsstrategie energieneutraliteit

Het waterschap wil in 2025 energieneutraal zijn. Om dit te bereiken wordt ingezet op vier sporen, te weten windenergie, zonne-energie, energie uit biomassa en kansen voor energiewinning bij gebiedsinitiatieven. Onderzoeken hiervoor lopen. Naast opwekking van energie wordt ook nadrukkelijk gekeken naar vermindering van verbruik van energie.

In het kader van onze energiedoelen is voor een aantal locaties de mogelijkheid voor windenergie verkend. Deze verkenning heeft geleid tot zogenoemde locatieplannen. We hebben daarbij actief de communicatie gezocht met de omgeving en stakeholders. De doorlooptijd, aanpak en planning van deze plannen is per locatie zoveel mogelijk afgestemd met betrokkenen. We kiezen hierbij bewust voor zorgvuldigheid in de procesgang. Ook de technische en financiële haalbaarheid zijn onderzocht. Daarnaast is veel informatie over windenergie uitgewisseld, op locatie met de directe omgeving, door kleinschalige informele sessies, informatie- en inloopavonden en tijdens excursies op een windpark.

Calamiteit RWZI Ruurlo

In 2016 hebben we te maken gehad met een langdurige terugval van de zuiveringsprestaties op de RWZI Ruurlo. De stikstofverwijdering op deze RWZI was vanaf half maart verstoord. De situatie is als calamiteit opgepakt. Er zijn diverse maatregelen genomen, waaronder het stilzetten en totale schoonmaak van de installatie. De oorzaak kan mogelijk bestaan uit enkele incidentele giflozingen. De partners in de veiligheidsregio zijn actief betrokken bij deze calamiteit. Vanuit een risico-benadering bezien, kan de omvang van de relatief kleine RWZI een rol spelen. Daarom wordt in beeld gebracht op welke wijze de RWZI robuuster gemaakt zou kunnen worden.

Werken aan schoon water

De landelijk gestelde doelen voor schoon water in 2027 zijn ambitieus en niet eenvoudig te bereiken. Het beeld is dat de waterkwaliteit weliswaar duidelijk verbeterd is, maar onvoldoende om alle doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) te halen. We hebben te maken met nieuwe stoffen, zoals medicijnresten, die een bedreiging kunnen vormen voor het watermilieu en de volksgezondheid. De minister heeft het initiatief genomen voor een Delta-aanpak Waterkwaliteit; een overkoepelende ambitie voor schoon en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik. Dit heeft in november 2016 geleid tot de ondertekening van een Intentieverklaring Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater tussen overheden (waaronder de waterschappen), maatschappelijke organisaties en kennisinstituten.

De afspraken passen goed bij wat over schoon water is opgenomen in ons eigen waterbeheerplan en in het bestuursakkoord 'Water verbindt'. We kijken opnieuw naar de doelstellingen en naar ons handelingsperspectief. Genoemde intentieverklaring wordt mogelijk gevolgd door een Bestuursakkoord Water (eind 2017), waarin nadere en bindende afspraken gemaakt worden.

Informatieveiligheid

De toenemende digitalisering brengt ook een toenemende dreiging van cybercriminaliteit. In 2016 is het Computer Emergency Response Team (CERT)-watermanagement operationeel geworden. De waterschappen nemen hieraan deel samen met Rijkswaterstaat. Deelname aan het CERT maakt het mogelijk om cyberdreigingen vroegtijdig te signaleren en om als sector adequaat te kunnen reageren bij daadwerkelijke incidenten. Via het CERT heeft de sector toegang tot gespecialiseerde kennis en expertise alsmede accurate, gerichte en actuele informatie over cyberdreigingen vanuit het Nationaal Cyber Security Center van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Vennootschapsbelasting (vpb)

Door de invoering van de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen zijn overheidsondernemingen vanaf 2016 belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Deze wet beoogt gelijkheid te creëren tussen economische activiteiten van overheden en private ondernemingen. De Samenwerking Vennootschapsbelasting Lokale Overheden (SVLO) ontwikkelde producten die kunnen ondersteunen bij de implementatie. De SVLO is een samenwerking tussen het Ministerie van Financiën, de Belastingdienst, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen.

Op dit moment zijn op landelijk niveau gesprekken gaande met de belastingdienst over de interpretatie van een aantal punten. Op basis van de huidige activiteiten en stand van zaken lijkt de financiële impact voor ons waterschap beperkt te blijven. De effecten van deze ontwikkelingen zijn niet verwerkt in het jaarresultaat.

Programmaverantwoording

1.2. Programma Veiligheid

Het beheersgebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt door 144 kilometer primaire waterkeringen tegen rivierwater beschermd. Daarnaast zijn waterkeringen langs regionale wateren en compartimenterende waterkeringen aangewezen. Verder beheert het waterschap de zomerkades langs de grote rivieren.

Onze doelstelling voor de waterkeringen is: *het realiseren en handhaven van het wettelijk vereiste veiligheidsniveau.*

1.2.1. Veilige waterkeringen

In 2016 is specifieke aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

Zorgplicht

Het project ter voorbereiding op de audits van onze toezichthouder op de primaire waterkeringen (de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)) is in volle gang. We zijn opgenomen in de planning van de ILT om in het najaar van 2017 ge-audit te worden. Een collegiale peer review met waterschappen Aa en Maas, Vallei en Veluwe en Drents Overijsselse Delta heeft in 2017 plaatsgevonden. Op basis van de landelijk vastgestelde basiseisen worden verdere procesaanpassingen doorgevoerd. De ambities van ons waterschap ten aanzien van de zorgplicht zijn in een bestuurlijke notitie vastgelegd. In de integrale veiligheidsrapportage wordt de toestand van het areaal beschreven en wordt gerapporteerd over de stand van zaken van onze organisatie ter uitvoering van de zorgplicht.

In het beheergebied van ons waterschap bevinden zich in de primaire, regionale waterkeringen en zomerkaden momenteel respectievelijk 70, 17 en 27 waterkerende kunstwerken, zoals duikers, gemalen, in- en uitwateringssluizen, overstorten en coupures. Als onderdeel van de zorgplicht wordt een 'langjarig risico-gebaseerd onderhoudsplan' opgesteld voor deze waterkerende kunstwerken. Hiervoor loopt een project waarin de onderhoudstoestand van deze kunstwerken wordt vastgesteld (0-situatie) en waarin onderhouds-, inspectie- en bedieningsprotocollen worden opgesteld.

Beoordelen en versterken

Concrete dijkversterkingsprojecten, als onderdeel van de HWBP-alliantie, zijn Pannerden-Loo, Rijnkade Arnhem, Twentekanaal Gorssel/Zutphen, IJsselpaviljoen/Havenstraat Zutphen, Vispoorthaven Zutphen en Industrierrein Grutbroek Doetinchem.

Het project Pannerden Loo bevindt zich in de realisatiefase, de overige projecten bevinden zich nog in de verkenningsfase (vaste fasering van HWBP: verkenning-plan-realisatie). Deze dijktrajecten zijn in 2011 afgekeurd op basis van de toen geldende normen. Bij de huidige ontwerpen wordt rekening gehouden met de nieuwe norm die per januari 2017 van kracht is. Met deze dijkversterkingsprojecten leren we welke organisatie we moeten neerzetten voor onze toekomstige projecten onder de regelgeving van de HWBP-alliantie.

Ontwikkelingen binnen het programma veiligheid

Het onderzoek van de Arbeidsgruppe naar de grensoverschrijdende dijkeringen langs de Rijn heeft vertraging opgelopen. Enerzijds door het moeizaam beschikbaar komen van gegevens van Duitsland en anderzijds door problemen bij RWS met de aanbesteding van het vervolgonderzoek. De verwachting is dat de resultaten pas tweede helft van 2017 beschikbaar komen.

In Zutphen werken we mee met de herinrichting van de IJsselkade (project RIDS: rivier in de stad). Ook hier speelt de kruising van een beek met de waterkering. Een werkgroep onderzoekt op dit moment hoe de uitmonding van de Berkel in Zutphen een kwalitatieve impuls kan krijgen.

1.2.1.1. Prestatie-indicatoren Waterbeheerplan 2016-2021

De realisatie van de doelstellingen van het programma Veiligheid bewaakt het waterschap aan de hand van prestatie-indicatoren.

Programma Veiligheid (inclusief crisisbeheersing)	Totaal	Realisatie	Realisatie
	WBP	t/m 2015	t/m 2016
a. Voorkomen van overstromingen			
1. km's primaire kering die voldoen aan de vigerende norm	144	135	135
2. km's primaire kering beoordeeld conform de nieuwe norm (totaal 144 km)	100	0	0
3. km's regionale kering die voldoen aan de vigerende norm	40	39	39
b. een effectieve crisisorganisatie			
4. % van (relevante) criteria uit de landelijke zelftoetsing crisisbeheersing waaraan is voldaan	100	50	55

Toelichting:

1. In 2011 zijn alle primaire keringen getoetst aan de normen van de derde toetsronde. 133 kilometer waterkering voldeed aan de normering. Op meerdere trajecten, met een totale lengte van 11 kilometer zijn keringen destijds afgekeurd. Enkele trajecten zijn verbeterd, zodat op dit moment nog 9 km afgekeurd blijft. Na uitvoering van het project Ruimte voor de Rivier wordt inzichtelijk hoeveel daarvan overblijft (optimistische inschatting is 4,2 km). Alle nog afgekeurde trajecten zijn aangemeld voor verbetering bij het landelijk programma HWBP. Het algemeen bestuur heeft krediet beschikbaar gesteld voor de voorverkenningen van deze trajecten.
2. De vigerende norm is tot 1 januari 2017 de norm die gehanteerd werd in de derde toetsronde. Vanaf 1 januari 2017 gelden landelijk nieuwe normen voor alle primaire waterkeringen.
3. In 2011 zijn ook de regionale keringen getoetst. De toetsing heeft als uitkomst dat 39 van de 40 km aan de normen voldoet. Alleen de kade rond Tuindorp voldoet niet aan de norm van 1/1250 per jaar. Alvorens over te gaan tot een dijkversterking, waarbij er forse overlast ontstaat bij de omgeving, vinden het waterschap en provincie het verstandig de laatste ontwikkelingen van het landelijk waterveiligheidsbeleid te projecteren op de situatie van Tuindorp. Hiertoe loopt op dit moment een onderzoek.
4. De score is het resultaat van de zelftoetsing van onze crisisorganisatie op basis van de lijst 'toetspunten basisvereisten crisisbeheersing'.

1.2.1.2. Financieel overzicht programma Veiligheid

Overzicht benutting exploitatiebudget programma Veiligheid 2016

Zie paragraaf 2.8 voor verdere toelichting naar programma's

bedragen x € 1.000

Programma Veiligheid	Begroting 2016	Realisatie 2016	% Realisatie
exploitatie	5.482	5.646	103%

Overzicht investeringen programma Veiligheid 2016

bedragen x € 1.000

Programma Veiligheid	Begroting 2016 (netto)	Realisatie 2016 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Investeringsbedrag (incl. HWBP)	8.000	8.419	105%

De realisatie van het investeringsvolume van het programma Veiligheid komt uit boven het niveau van de begroting 2016. De overschrijding wordt veroorzaakt door de start van de (verkenningen van) meekoppelprojecten in het kader van het hoogwaterbeschermingsprogramma.

1.2.2. Calamiteitenzorg

Ontwikkeling binnen dit programma

In het najaar van 2016 is een Duits-Nederlandse wateroverlast oefening gehouden met deelname van waterschap Vechtstromen, enkele Kreisen en de Bezirksregierung Munster. De evaluatiepunten worden met betrokken organisaties gedeeld. Verder is in 2016 een deel van de Dijkbewakingsorganisatie beoefend en zijn diverse opleidingen en trainingen verzorgd (o.a. training communicatie en basiscursus crisisbeheersing).

De voorbereidingen op de geplande hoogwateroefening 'Deining en Doorbraak' verlopen volgens planning. De deelnemers zijn bekend; naast de midden- Nederlandse waterschappen nemen Defensie, Rijkswaterstaat en de Veiligheidsregio's IJsselland, Gelderland- Midden en Utrecht deel. Ter voorbereiding op de oefening is gestart met een pilot 'Netcentrisch werken'.

Ook de voorbereidingen, ten behoeve van de organisatie van een, in de zomer van 2017, te houden hoogwater conferentie, zijn in 2016 gestart. Naast de Gelderse waterschappen zijn o.m. Rijkswaterstaat, de Gelderse veiligheidsregio's en Duitse netwerkpartners betrokken.

Ook de aspecten met betrekking tot de zorgplicht krijgen de nodige aandacht om in de toekomst te voldoen aan de eisen van de ILT.

Er zijn door het Platform Crisisbeheersing Waterschappen Midden Nederland (PCWMN), waar Waterschap Rijn en IJssel onderdeel van uitmaakt, diverse trainingen en cursussen verzorgd met deelname van leden van de crisisorganisatie van ons waterschap. Verder is de Dijkbewakingsorganisatie (DBO) van waterschap Rijn en IJssel verder op orde gebracht en zijn DBO-trainingen voorbereid.

In verband met niet goed functioneren van de RWZI te Ruurlo is de calamiteiten organisatie langdurig actief geweest.

1.3. Programma Watersystemen

Het programma Watersystemen is gericht op *instandhouding van het bestaande watersysteem en de uitvoering van de diverse beleidsopgaven*. De maatschappelijke doelen die hiermee gediend worden, zijn tweeledig. Ten eerste het bieden van een *veilig en robuust watersysteem dat de risico's voor het gebied, nu en in de toekomst, van wateroverlast en extreme droogte zoveel mogelijk beperkt*. Ten tweede het maken van een *kwaliteitsslag in waterkwaliteit en ecologie (KRW), peilbeheer (GGOR) en realisatie van natte ecologische verbindingzones*. Daarnaast wordt er (mede) invulling gegeven aan bijvoorbeeld recreatieve beleving (zowel stedelijk als landelijk) en cultuurhistorie.

Doelstelling

De kans op wateroverlast, door te veel of te weinig water, wordt door het dagelijks beheer van het watersysteem, zoveel als mogelijk beperkt. De waterkwaliteit van het oppervlaktewater in zowel landelijk- als stedelijk gebied voldoet, door het dagelijks beheer van het watersysteem, zoveel als mogelijk aan de minimaal gewenste kwaliteit.

1.3.1. Watersysteem

1.3.1.1. Prestatie-indicatoren Waterbeheerplan 2016-2021

De realisatie van de doelstellingen van het programma Watersystemen worden aan de hand van prestatie-indicatoren bewaakt.

Waterkwantiteit

Programma Watersystemen (voldoende water0	Totaal	Realisatie	Realisatie
	WBP	t/m 2015	t/m 2016
1. omvang beheergebied (in ha.) waarvoor de geplande GGOR-maatregelen zijn uitgevoerd	51.095	0	4.962
2. ha's uitvoering hydrologische herstelprojecten waterschap in N2000 gebieden (voorzover door de provincie obstakelvrij gemaakt)	13.595	0	4.962
3. voortgang klimaatadaptatiemaatregelen waarvoor het waterschap aan de lat staat	pm	pm	pm
4. % gebied dat voldoet aan regionale normen wateroverlast ('systeem op orde')	pm	pm	pm

Toelichting:

1. Peil Rijnstrangen is begin 2016 conform het vastgestelde GGOR-scenario ingesteld.
2. Peil Rijnstrangen is begin 2016 conform het vastgestelde GGOR-scenario ingesteld.
3. In het ZON programma zijn afspraken gemaakt over de maatregelen die (ook) het waterschap realiseert. Voor Waterschap Rijn en IJssel zijn deze maatregelen integraal onderdeel van de uitvoeringsprojecten en daarom losstaand moeilijk te monitoren.
4. Deze indicator geeft aan in hoeverre het gebied, dat op grond van de 2e toetsing niet voldoet, door maatregelen alsnog gaat voldoen.

Stelsysteem op orde, waterkwantiteit

De doelstelling is een veilig en robuust watersysteem dat de risico's voor het gebied, nu en in de toekomst, tegen wateroverlast en extreme droogte zoveel mogelijk beperkt.

Binnen dit deelprogramma is een aantal investeringsprojecten in voorbereiding en uitvoering. Deze hebben onder andere betrekking op het renoveren van stuwen en gemalen en het baggeren van watergangen, zowel om kwantiteits- evenals kwaliteitsredenen (Waterkwaliteitsspoor).

De inventarisatie- en meetwerkzaamheden voor het baggerproject in de cluster Liemers zijn afgerond. Door middel van het toepassen van de ontvangstplicht wordt een deel van de vrijkomende specie verwerkt op de aangrenzende percelen, waarbij de ontvangende eigenaren gebruik kunnen maken van een vergoedingsregeling. Aan de hand van 'keukentafelgesprekken' wordt deze regeling momenteel in de praktijk getoetst, waarna deze, na eventuele bijstelling, kan worden opgenomen als generieke regeling in het waterbodembeleid (Nota Waterbodem). Met de baggerwerkzaamheden is in 2016 gestart.

Medio 2016 is het waterschap gestart met 'Agrarisch waterbeheer': het samenwerken met agrariërs bij het onderhoud aan de watergangen. Met de collectieven (van agrarische natuurverenigingen) Rivierenland (de VSR) en Achterhoek (de VALA) is overeengekomen om op een traject van ca. 30 km watergang voor een periode van 6 jaar samen te gaan werken in het maaionderhoud van de watergangen. Het gaat daarbij concreet om het maaien van de watergangen (door het waterschap), de aanliggende (onderhoud)strook gras(land) en het direct afzetten bij agrariërs van het vrijkomende maaisel uit watergang en van de strook (door het collectief). De samenwerking wordt gestimuleerd door een subsidie van 75% door de provincie Gelderland. De samenwerking, resultaten en invloed op de bedrijfsvoering van het waterschap worden geëvalueerd.

Waterkwaliteit

Onze doelstelling voor de waterkwaliteit conform de KRW is: *de waterlichamen en overige watergangen voldoen in 2015 aan de gewenste chemische toestand en aan de gewenste ecologische kwaliteit door het uitvoeren van maatregelen; uitstel is mogelijk tot 2021 of 2027.*

In 2014 heeft het dagelijks bestuur ingestemd met de oplossingsrichtingen voor de urgente knelpunten binnen het Waterkwaliteitsspoor. Gezamenlijk met de gemeenten zijn er de afgelopen jaren diverse knelpunten opgelost.

Voor het stedelijk water in Westervoort, Zutphen en Oost Gelre (Gracht Groenlo) lopen er momenteel nog verkenningen c.q. aanvullende onderzoeken. Na afronding hiervan kunnen deze verder gedetailleerd worden tot uitvoeringsgerichte maatregelen.

De maatregelen voor het verbeteren van de waterkwaliteit van vijver Richterslaan (Lichtenvoorde) zijn recentelijk afgerond. Voor de vijver Rosorum (Zevenaar) zijn deze momenteel in uitvoering.

<i>Programma Watersystemen (schoon water)</i>	<i>Totaal</i>	<i>Realisatie</i>	<i>Realisatie</i>
	<i>WBP</i>	<i>t/m 2015</i>	<i>t/m 2016</i>
1. aantal waterlichamen dat voldoet aan het GEP (waarden/doelen voor de drie biologische groepen)	24	3	1
2. km's waterlichaam / watergang waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	35	0	0
3. aantal waterlichamen dat voldoet aan de chemische normen (zowel prioritaire stoffen als 'specifiek verontreinigende stoffen')	21	4	0 (13)
4. aantal zwemwateren dat voldoet aan de Europese kwaliteitsklasse 'aanvaardbaar'	17	17	19

Toelichting:

1. In de praktijk is in 2016 voor slechts één waterlichamen de ecologische doelstelling GEP voor alle relevante biologische kwaliteitselementen gehaald. De laatste biologische toetsing laat een minder goed beeld voor de watervegetatie zien in de Leerinkbeek en Wehlse beek. Hoewel de achteruitgang beperkt is, laat het wel zien dat het halen van de GEP's kwetsbaar is.
2. In 2016 werden geen beekherstelprojecten gerealiseerd.

Het niet voldoen aan de chemische normen wordt veroorzaakt door normoverschrijdingen van NH₄, Zn en PAK's en kobalt en barium. Sinds 2016 zijn barium en kobalt opgenomen in het KRW-meetnet, in afstemming met Rijn-Oost. Beiden laten overschrijdingen zien, met name kobalt. Er zijn geen waterlichamen meer waar én geen enkele prioritaire én geen enkele specifiek verontreinigende stof normoverschrijdend is. Zonder barium en kobalt zijn dit er wel 13. Een goede methodiek en afspraken over het meenemen van (regionale) achtergrondwaarden voor deze twee stoffen is nog in ontwikkeling. Mogelijk leidt dat er de komende jaren toe dat het beeld als gevolg hiervan wel weer gunstiger is.

- De kwaliteit van de zwemwateren is stabiel. In 2016 zijn er twee officiële zwemwateren bijgekomen. Alle zwemwateren voldoen aan de klasse Goed of Uitstekend. Wel worden de laatste jaren vaker (tijdelijk) waarschuwborden geplaatst vanwege blauwalgen. In 2016 betrof dit vijf officiële zwemwateren.

Samenwerkingsovereenkomst Gelderland (SOK)

Binnen de samenwerkingsovereenkomst met de provincie Gelderland zijn de projectteams gevormd en zijn de projectinitiatieven en verkenningen opgestart. De provinciale bijdrage is uitgewerkt in een beschikking. Momenteel worden de projectaanvragen uitgewerkt waarvoor aanvullende financiering beschikbaar is, zoals Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) of Zoetwatervoorziening Oost-Nederland-middelen (ZON). Twee POP3-projecten zijn aangevraagd, namelijk Baakse Beek Centrum Vorden en Batsdijk Kunnerij. Drie andere POP3-aanvragen zijn in voorbereiding (Hallerlaak, Osink-Bemersbeek en Optimalisatie watersysteem Lichtenvoorde).

Baakse Beek

De provincie Gelderland heeft in november 2013 de getekende intentieverklaring Baakse Beek uitgewerkt in een beschikking. Deze beschikking is in overleg met de provincie deels aangepast. De invulling van de beschikking wordt geconcretiseerd binnen het gebiedsproces Baakse Beek-Veengoot. De beschikking kent een maximale cofinanciering van afgerond € 1,5 mln.

BESCHIKKING BAAKSE BEEK	Beschikking	Gerealiseerd		Gerealiseerd in 2016	Nog te realiseren	Totaal
	Totale prestaties	t/m 2015	%		2017	
ha. grondinrichting	39	5	13%	0	34,1	39,1
km. beekherstel	8	5,4	68%	0	3,3	8,7
Aantal vispassages	5	5	100%	0	0	5

Waterovereenkomst gemeente Arnhem

In de overeenkomst wateropgave Arnhem Noord fase 2 (2013) zijn afspraken met de gemeente Arnhem vastgelegd. De kosten voor maatregelen zijn geraamd op € 2,2 mln. verdeeld over de jaren 2015 tot en met 2018. De extreme buien in juli 2014 en de uitwerking van de maatregelen met kostenraming is aanleiding geweest voor een scopewijziging. In 2015 is bestuurlijk afgesproken om te werken aan een breed perspectief en de geprogrammeerde financiële middelen slimmer en flexibeler in te zetten. Concreet betekent dit dat een investeringskrediet van ca. € 0,9 mln. is aangevraagd voor maatregelen uit de Waterovereenkomst en dat de resterende € 1,3 mln. in nader overleg met gemeente Arnhem wordt belegd. De maatregelen in 't Broek, de Vosdijk en Beek op de Paasberg zijn/worden gerealiseerd in 2016 en 2017. Vanuit de brede scope wordt aangesloten op het project Geitenkamp en 'Climate Active Neighbourhood'. Daarnaast wordt met Arnhem gewerkt aan een samenhangend (integraal) perspectief.

Overige subsidies Watersysteem

Naast eerder genoemde projecten zijn er ook beschikkingen afgegeven voor:

bedragen in € 1.000

Beschikking	Subsidieplafond
Havikerwaard-Faissantenbos en project Landbouw op Peil	2.267
Drie beekherstelprojecten + natschade Rijnstrangen	3.199
Vispassage stuw Nieuwe Sluis (Schipbeek)	150

Blauwe knooppunten (overeenkomst Rijkswaterstaat)

Volgens de Overeenkomst Blauwe Knooppunten wordt het vispasseerbaar maken van de mondingen van de Oude IJssel (stuw Doesburg), van de Oude Rijn bij het gemaal Kandia en van de Ruitersbeek (Dierense Hank) in de beleidsperiode tot en met 2021 in samenwerking met Rijkswaterstaat(RWS) gerealiseerd. Hier wordt de uitvliet (uitstroom) van gemaal Kandia nog aan toegevoegd. De uitvliet van de Grote beek wordt in optie gehouden. In 2016 is de financieringstoezegging door RWS afgegeven. Naar aanleiding van de bespreking hiervan is besloten om voorafgaande aan de feitelijke contractvorming een verkenning uit te voeren naar de mogelijkheden om tot een combinatie van kostenminimalisatie en maatschappelijke meerwaarde te komen. Naar verwachting wordt die verkenning in het voorjaar van 2017 afgerond; dit in de vorm van een definitieve scopebepaling als basis voor de overeenkomst met RWS, de voorbereiding van de uitvoering en de aanvraag van een uitvoeringskrediet.

1.3.1.2. Onderhoud watersystemen

Het algemeen bestuur heeft op 10 september 2013 bij de behandeling van de Perspectievennota 2014-2017 besloten tot ombuiging van een aantal ambities. Eén maatregel daarvan is:

- *Beperken waterschapszorg: geen onderhoud kleine watergangen tot in beginsel 20 ha afwaterend oppervlak*

De verantwoordelijkheid voor het onderhoud van deze kleine watergangen komt dan bij de aanliggende ingelanden te liggen. Het betreft ongeveer 700 km kleine watergangen met een afvoer kleiner dan 20 l/sec.

Het algemeen bestuur is op 15 maart 2016 geïnformeerd over de voortgang en de fasering waarop het onderhoud van de kleine watergangen wordt neergelegd bij de aangelanden. Er is een overgangperiode van twee jaar overeengekomen (2017 en 2018) waarbij de betreffende watergangen nog op de legger blijven staan en het waterschap toezicht blijft houden op het uitgevoerde onderhoud door de aangelanden. Hierna vindt er een evaluatie plaats. In september 2016 zijn er drie inloop bijeenkomsten verspreid in het gebied gehouden. Hiervan hebben ca. 500 belangstellenden gebruik gemaakt.

Het college van dijkgraaf en heemraden heeft op 22 november 2016 besloten om het ontwerpbesluit tot wijziging van de legger vanaf 30 november gedurende 6 weken ter inzage te leggen.

In ons beheersgebied liggen ruim 1500 vaste bruggen. Van slechts een gedeelte (121 stuks) zijn wij de onderhoudsplichtige. Van deze 121 bruggen liggen er 10 stuks in een openbare weg.

Het beheer en onderhoud van bruggen in openbare wegen is geen kerntaak van ons waterschap, reden waarom het college van dijkgraaf en heemraden in 2014 heeft besloten om met de betrokken wegbeheerder in gesprek te gaan om overeenstemming te bereiken over de overdracht van deze bruggen. Een voorstel tot overdracht van de bruggen wordt voorbereid.

1.3.1.3. Recreatief medegebruik en cultuurhistorie

- *Recreatief medegebruik*

Het waterschap heeft in de samenwerking met lokale overheden een positieve grondhouding ten aanzien van (extensieve vormen van) recreatie. In herinrichtingsprojecten bieden wij, waar mogelijk, ruimte voor passief medegebruik door wandelaars en fietsers.

Recreatief knooppunt sluis en stuw de Pol;

Met de aanleg van de vispassage voor stuw de Pol en natte natuur om de RWZI Etten tussen Doetinchem en Etten, is de ecologische inrichting voor de Oude IJssel gereed en is invulling gegeven aan het Masterplan de Pol en de openstelling van het sluiscomplex. In dit gebied komen alle facetten van het waterschap werk bijeen. Een prachtige plek voor excursies, voor educatie en uitleg van ons werk. Het sluiscomplex is een toeristisch knooppunt van wandelpaden (o.a. Pieterpad), fietsroutes en pleziervaart.

Met de aanleg van een passantensteiger in april 2016 bovenstrooms de sluis is een wens van de 'leselganger' in vervulling gegaan en kan de recreatievaart goed afmeren. Hiermee is het transferpunt en recreatief knooppunt de Pol afgerond. Op initiatief van de dorpsraden Etten en Terborg is het 'Ommetje Etten-Terborg' via het sluiscomplex ontwikkeld, dat op 9 juli jl. is geopend.

- *Cultuurhistorie*

Onze doelstelling is om cultuurhistorische waarden, die een directe relatie hebben met oppervlaktewater en dijken, te beschermen en te verstevigen.

Gemaal Oude Rijn;

Gemaal Oude Rijn in Pannerden is een gemeentelijk monument en stamt uit 1884. Een deel van het gemaal dateert van 1811. Het gemaal is niet meer in functie. Om het cultuurhistorisch waardevolle gemaal in stand te houden is het gemaal in 2015 gerenoveerd.

Met de renovatie benadrukken we de educatieve en historische waarden van het gemaal en maken het cultuurhistorisch erfgoed in de regio Rijnstrangen beleefbaar. In april 2016 heeft het gemaal Oude Rijn, na een periode van 45 jaar, opnieuw haar deuren geopend.

Botterbeek (Landgoed Lankheet);

We hebben de Buurserbeek, nabij het Landgoed Lankheet, vispasseerbaar gemaakt met 'bevaarbare' vispassages in de vorm van sluisjes. Deze zijn aangelegd in een oude omloop, die in april 2016 is gedoopt tot de Botterbeek. In dit project, waarbij de kansen op samenwerking volop zijn benut, hebben we een waterbergingsgebied op het landgoed aangelegd.

Natuurontwikkeling, waterberging en recreatie zijn in dit project op een unieke wijze gecombineerd. De werkzaamheden zijn uitgevoerd in samenwerking met het landgoed, de burens, de Greve Stichting en lokale organisaties, zoals de Schipperskring en de Historische Kring Haaksbergen. De officiële opening vond plaats op 20 april jl.

Vispassage Hackfort;

Wij hebben extra aandacht aan de vispassage (vormgeving en bereikbaarheid) bij Hackfort omdat daar veel recreanten passeren.

Berenschot's stuw en watermolen;

Berenschot's stuw en watermolen aan de Boven Slinge te Winterswijk is in 1652 gebouwd en is een rijksmonument. Het eigendom en beheer, inclusief het stuwrecht, berust bij een particulier. Tot 1986 was de molen als maalderij in gebruik en na een interne verbouwing in 1991 geopend als restaurant. De molen is intact gebleven als toeristische trekpleier. De onderhoudssituatie van de molen met waterrad en de stuw liet te wensen over. Om dit cultuurhistorisch watererfgoed te behouden zijn het waterschap en de eigenaar een overeenkomst aangegaan om het geheel met subsidie te restaureren. De eigenaar zorgt voor de molen met waterrad. Het waterschap zorgt voor de stuw en heeft het stuwrecht overgenomen. In combinatie daarmee is een vispassage aangelegd. De watermolen is een TOP locatie en onderdeel van de toeristische fietsknooppuntenroute. Door middel van borden en een praatpaal wordt informatie verstrekt. Op 9 mei 2016 is het geheel op feestelijke wijze geopend.

Stuw en watermolen Den Helder;

De stuw en dubbele watermolen Den Helder in Winterswijk dateert van 1303. In 1923 koopt de eigenaar van Berenschot watermolen dit complex om een concurrent uit te schakelen. Sindsdien zijn de molens niet meer in bedrijf. De oliemolen is nog lange tijd bewoond. Vanaf de jaren '90 stonden de gebouwen leeg en trad het verval in. Onder voorwaarde dat en de beide molengebouwen en de stuw werden gerestaureerd wilde provincie bijdragen in de kosten. De gemeente vond een particuliere ondernemer die de gebouwen kocht en wilde restaureren. In 2015 hebben de eigenaar, gemeente en waterschap een overeenkomst getekend om het geheel te restaureren waarbij het waterschap het stuwrecht overneemt en de stuw renoveert. Daarmee is de laatste stuw met particulier stuwrecht overgegaan naar het waterschap. Net voor de zomervakantie is het werk opgeleverd. Dit najaar zal de opening plaatsvinden door de Commissaris van de Koning.

'De rode loper' in Vorden;

Op 17 december openden de voorzitter van de Ondernemersvereniging Vorden, de wethouder van gemeente Bronckhorst en onze heemraad de wandel- en fietspad 'De rode loper' in Vorden. 'De rode loper' is een wandel- en fietspad dat Vorden-zuid verbindt met het winkelcentrum van Vorden. Het pad is uitgevoerd in rode steen en is onderdeel van de herinrichting van de Baakse Beek in Vorden. De infostand, waar mensen tekst en uitleg kregen over het project, werd goed bezocht. De voorgenomen inrichting van de beek en omgeving werd goed ontvangen.

Berkelmonding in Zutphen;

In Zutphen is samen met gemeente een verkenning gedaan naar een alternatieve uitvoering van de Berkelmonding. Vanuit financiële overwegingen is besloten de monding op dit moment niet opnieuw in te richten. Begin 2017 wordt verkend of de sluis Kattehaven die net achter de monding ligt gerestaureerd kan worden. Deze sluis staat op onze watererfgoedlijst.

1.3.1.4. Internationale samenwerking

Doelstelling is het stimuleren van de ontwikkeling van het waterbeheer in opkomende economieën en ontwikkelingslanden waarbij samenwerking met lokale partners en leren van elkaar voorop staat.

Voortgang van de uitvoering van onze samenwerkingsprojecten:

- Het project 'Capacity building for integrated watermanagement in Nickerie, West-Suriname' is in de laatste fase van uitvoering en wordt in 2017 afgerond.
- In 2016 is verkend met welke projectpartners en in welke landen het waterschap een nieuwe, meerjarige samenwerking wil aangaan. Op basis van de verkenning is gekozen voor Colombia en Mozambique. In Colombia is de samenwerking nog in een beginstadium en wordt deze in 2017 verder uitgewerkt. In Mozambique sluit ons waterschap aan bij een bestaand project van enkele waterschappen, onder de vlag van de Dutch Water Authorities (DWA).
- Het waterschap zendt ad hoc medewerker(s) uit voor één of meerdaagse inzet in het buitenland, waaronder de opstart van Nereda-zuiverings-installaties in andere landen.

1.3.1.5. Vaarwegbeheer Oude IJssel

De Oude IJssel blijft ingericht als een geschikte vaarweg voor de beroepsvaart en de recreatieve vaart. In ons beheergebied is de Oude IJssel de enige vaarweg waarvoor de uitvoerende beheerstaak door de provincie Gelderland is gedelegeerd aan het waterschap, waarbij de provincie de beheerkosten draagt.

In het overleg met de provincie Gelderland zijn afspraken gemaakt over de bijdrage in de kosten van de renovatie van het beton van de stuw in Doesburg (de bijdrage van de provincie hierin bedraagt 50%).

In 2015 is een ontwerp-verkeersbesluit genomen voor het varen op de Oude IJssel. Hierin zijn de brugbedieningstijden van de bruggen enigszins teruggebracht in de wintermaanden (omdat er dan minder wordt gevaren) en wat ruimer in de zomermaanden omdat er dan ook veel recreatievaart is. In de periode 1 december 2015 tot en met 12 januari 2016 heeft het verkeersbesluit ter inzage gelegen. Definitieve besluitvorming heeft nog niet plaatsgevonden; er zijn o.a. zienswijzen ingediend en de behandeling bij de provincie Gelderland heeft vertraging opgelopen.

Een extern bureau is inmiddels gestart met de uitvoering van het project om de bediening en besturing van de sluizen en bruggen in de Oude IJssel te analyseren t.b.v. een meerjaren-onderhoudsplan. Een integrale veiligheidsanalyse maakt hiervan deel uit.

1.3.2 Financieel overzicht programma Watersystemen

Overzicht benutting exploitatiebudget programma Watersystemen 2016

bedragen x € 1.000

Programma Watersystemen	Begroting 2016	Realisatie 2016	% Realisatie
exploitatie	35.526	34.498	97%

Zie paragraaf 2.8 voor verdere toelichting naar programma's.

Overzicht investeringen programma Watersystemen 2016

bedragen x € 1.000

Programma Watersysteem	Begroting 2016 (netto)	Realisatie 2016 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Investeringsbedrag (incl. verv. Inv)	7.500	6.849	91%

De realisatie ultimo 2016 is €0,651 mln. lager dan het begroot investeringsvolume.

De kosten van een aantal projecten zijn in 2016 lager uitgevallen dan geprogrammeerd. Het betreft de projecten Renovatie gemaal Eefde, Overdracht bruggen Lochem en Stuw/watermolen/vispassage Berenschot.

Ook zijn in 2016 een aantal investeringen doorgeschoven naar 2017. Dit betreft o.a.

- de uitvoering van GGOR Havikerwaard. De rechtbank heeft op 24 januari 2017 uitspraak gedaan en alle beroepen ongegrond verklaard. Het projectplan Waterwet is nu onherroepelijk. Na ondertekening van de overeenkomst wordt de nadeelcompensatie uitbetaald. Uitvoering vindt plaats in de zomer van 2017;
- de vervanging van het rijdend onderhoudsmaterieel (trekkers); hierbij is vertraging in de aanbestedingsprocedure ontstaan.\

1.4. Programma Afvalwaterketen

Het afvalwater van huishoudens en bedrijven in het beheersgebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt via gemeentelijke rioolstelsels aangevoerd op de 129 rioolgemalen en 13 rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's). Voor het transport van het afvalwater heeft het waterschap ca. 400 km transportleiding in beheer. Bij het zuiveren van afvalwater wordt zuiverings-slib geproduceerd en op vijf RWZI's ontwaterd.

De doelstellingen voor het inzamelen en transporteren van afvalwater zijn: *optimaliseren van het inzamelen en transport van afvalwater volgens de afspraken uit het landelijke Bestuursakkoord Water en het terugdringen van lozingen uit het transportsysteem op het oppervlaktewater*. Samenwerking met gemeenten is hiervoor een belangrijke voorwaarde.

Energie

Er zijn meerdere bedrijven geïnteresseerd in ons biogas. Vooralsnog leidt dat niet tot concrete en positieve businesscases. In de voorbereiding op het vervangen van gasmotoren is het direct afzetten van biogas een afweging, waarbij opbrengsten in duurzaamheid en financiën een belangrijke rol spelen.

Met het verkennen van de mogelijkheden en de wenselijkheid om de beluchting op RWZI Etten te vervangen door bellenbeluchting, is een start gemaakt. In het investeringsvolume is rekening gehouden met de vervanging in 2019.

Grondstoffen

In Zutphen wordt de ontwikkeling van de Neo-alginaatfabriek verder uitgewerkt. Er is concreet zicht op de afzet en momenteel wordt gewerkt aan de benodigde vergunningen en gaat de bouw van de eerste fase in 2017 van start.

Recentelijk is met een lokale industriële lozer overeenstemming bereikt over een nieuwe garantieregeling. Een van de onderdelen van deze overeenstemming is dat gezamenlijk wordt onderzocht of er mogelijkheden zijn om het afvalwater duurzamer in te zetten.

Slibstrategie

Slibreductie

Als slibreductietechniek is in 2016 ingezet op uitvoering van een pilot met de technologieën Themista® en Ephyra®. Belangrijke voorwaarde voor deze pilot is subsidie toekenning. Problemen bij de subsidietoekenning heeft geleid tot een nieuwe subsidieaanvraag.

Marktverkenning

Per 1 januari 2019 loopt de samenwerkingsovereenkomst voor de verwerking van slib af. Een eerste stap om te komen tot een nieuw overeenkomst/contract is een marktverkenning. Het geeft zicht op de mogelijke samenwerkingsvormen (en de daarmee samenhangende contractvormen), bandbreedtes voor contractduur, voorbereidings- termijnen en gewenste aanbestedingsvormen.

Slibdrogen

Een van de opties om na 2018 slib te verwerken is om al een groot deel van het slib in RWZI Nieuwgraaf te drogen met restwarmte van de naastgelegen afvalverbrander. Begin 2016 is een globale studie afgerond, waaruit blijkt dat drogen kansen biedt. In de tweede helft van 2016 is een aanvullende studie uitgevoerd.

1.4.1. Prestatie-indicatoren Waterbeheerplan 2016-2021

De realisatie van de doelstellingen van het programma Watersystemen worden aan de hand van prestatie-indicatoren bewaakt.

Programma Afvalwaterketen	Totaal	Realisatie	Realisatie
	WBP	t/m 2015	t/m 2016
1. mate waarin de rwzi's voldoen aan de eisen in de maatwerkvoorschriften (%)	98,5	98,5	99
2. gemiddeld % fosfaatverwijdering rwzi's (gebiedsbreed)	75	77	83
3. gemiddeld % stikstofverwijdering rwzi's (gebiedsbreed)	85	86	87
4. mate waarin doel uit BAW is bereikt (minder-meerkosten, in %)	100	>60	75
5. aantal zuiveringskringen dat gezamenlijk waterketenplan/ afvalwaterplan heeft	13	1	1,5
6. aantal uitgevoerde studies t.a.v. winning grondstoffen en innovaties voor benutten afvalwater t.b.v. een circulaire economie	15	-	-

Toelichting:

1. De zuiveringsresultaten van het geloosde afvalwater zijn getoetst aan de maatwerkvoorschriften voor de lozing op oppervlaktewater. Eenmalige overschrijdingen die binnen de ruimte van de voorschriften vallen, worden niet gemeld. Overall voldoen we 99% aan de maatwerkvoorschriften en dat is conform begroting.
- 2.3. Het gebiedsrendement over de periode half december 2015 t/m half december 2016 is voor stikstof 87% en voor fosfaat 83%. Het rendement voor stikstof is daarmee op peil, het rendement voor fosfaat is aan de hoge kant ten opzichte van de doelstelling van 75% verwijdering. Het hogere rendement voor fosfaat wordt voornamelijk veroorzaakt door een proef op Nieuwgraaf om kosten te besparen bij het ontwateren van zuiveringsslib. Bijkomend effect daarvan is dat meer fosfaat aan slib wordt gebonden en daarmee wordt verwijderd.
4. De uitvoering verloopt volgens plan. De uitstekende samenwerking in de verschillende afvalwater teams leidt tot een duidelijke toename van de minder meerkosten. Ook de innovatieve ontwikkelingen in het dagelijks beheer van de afvalwaterketen, waarbij het even niet gaat over grondstoffen-terugwinning, maar energieverbruik, automatisering e.d., leiden tot een gestage toename van minder meerkosten in het zuiveringsbeheer.
5. Het betreft zuiveringskring Zutphen en het watertakenplan (= waterketenplan/afvalwaterplan) Liemers dat onlangs is vastgesteld. (Liemers = helft zuiveringskring Nieuwgraaf).
6. De uitvoering van de studies verloopt voorspoedig en de doelstelling wordt ruimschoots gehaald. Het blijkt echter dat het aantal uitgevoerde studies geen relevante indicator is voor de doelstelling benutten van afvalwater ten behoeve van een circulaire economie. Wij richten ons meer op de voortgang van de strategische agenda, waarvan hierna een kwalitatieve beschrijving aantreft. Er zijn diverse studies uitgevoerd om uit afvalwater grondstoffen te winnen om invulling te geven aan de circulaire economie. De voortgang ligt op koers. De strategie voor winning van grondstoffen richt zich op het ontwikkelen van Neo-alginaat. Verschillende studies richten zich op het verbeteren van de samenstelling van deze grondstof. Ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen op het gebied van grondstoffen werken wij samen in Waterkrachtverband. Voorgenomen stappen zijn in dat verband uitgevoerd. Daarnaast participeert het waterschap in enkele landelijke onderzoeken.

1.4.2. Financieel overzicht programma Afvalwaterketen

Overzicht benutting exploitatiebudget programma Afvalwaterketen 2016

bedragen x € 1.000

Programma Afvalwaterketen	Begroting 2016	Realisatie 2016	% Realisatie
exploitatie	40.931	41.670	102%

Zie paragraaf 2.8 voor verdere toelichting naar programma's

Overzicht investeringen programma Afvalwaterketen 2016

bedragen x € 1.000

Programma Afvalwaterketen	Begroting 2016 (netto)	Realisatie 2016 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Investeringsbedrag	12.900	5.543	43%

Het programma Afvalwaterketen heeft in 2016 een realisatie van het investeringsvolume van netto €5,543 mln. Vertraging in de uitrol van procesautomatisering, het verleggen van persleidingen langs de A12 en de realisatie van de Neo-alginaatfabriek, zijn de hoofdredenen van het lagere investeringsvolume.

1.5. Bedrijfsvoering

1.5.1. Efficiencymaatregelen

Veranderopgave watervisie

Ons waterschap ontwikkelt zich stapsgewijs tot een organisatie die effectief opereert in netwerken, weet wat er speelt in de omgeving, luistert, vraagt door en gaat actief op zoek naar oplossingen. Op onderdelen vraagt dit aanpassing van onze organisatie en de competenties en vaardigheden die daarbij nodig zijn. De eerste stappen zijn gezet: er is gestart met de invulling van programmatisch werken, de werkverdeling van de directie is aangepast en de rol van omgevingsmanager is vormgegeven. We hanteren daarbij de volgende ontwikkellijnen: programmatisch werken, dienend leiderschap, informatiemanagement, procescompetenties en alliantiemanagement. Dat doen we volgens het concept van de lerende organisatie: we zetten lijnen en doelen uit, proberen die in de praktijk uit, en stellen desgewenst bij.

Waterkracht (Shared Services)

In 2014 is de bestuursovereenkomst Waterkracht door de vijf deelnemende waterschappen ondertekend. Dit vanuit de overtuiging dat door samen te werken in shared services de kwaliteit van onze bedrijfsvoering wordt verbeterd, de kwetsbaarheid verminderd en op termijn kosten worden bespaard. De samenwerking in Waterkracht is goed op gang gekomen. De uitvoering van het werk verloopt grotendeels conform planning.

Behaalde resultaten zijn een gezamenlijk informatiebeleid; beheer voor de geografische gegevenstool Geonis Blaeu, een gezamenlijk traineebeleid, de implementatie van e-HRM, een opleidingsgids, aanbestedingen voor wagenpark, industriële reiniging en brandstoffen en voorstellen over biogasveiligheid en de procesautomatisering bij zuiveringsinstallaties.

Nu buigen we ons over de mogelijkheden op het gebied van gezamenlijke informatieveiligheid en -wendbaarheid; vergunningverlening voor RWZI's; inkoopprocessen en salarisadministratie.

In de loop van de tijd wordt de samenwerking steeds 'gewoner' en op tal van terreinen is sprake van een soort preferent partnerschap. De sturing is daarom in het afgelopen gedifferentieerd. Allerlei initiatieven op het gebied van kennisuitwisseling en -ontwikkeling komen van onderaf en beperken zich niet altijd tot de vier eerder afgesproken werkvelden. We stimuleren dat en sturen daar niet of nauwelijks op in het vertrouwen dat het bijdraagt aan eigen efficiency. Daarnaast identificeren we één à twee onderwerpen per werkveld waarop een veel verdergaande samenwerking mogelijk is. Leidt dat tot een positieve business case dan gaan we over tot implementatie. In die gevallen is de sturing op structuur en resultaat sterk. De samenwerking leidt binnen de geraamde financiële kaders tot resultaten. De besparingen die wij ons hadden voorgenomen, zijn behaald.

Innovatie

In 2016 hebben we samen met stakeholders de 'innovatie-versnelling' opgezocht. Samen met de gemeenten Arnhem, Zutphen en Lochem zoeken we naar mogelijke innovaties voor de hotspots die zijn onderscheiden bij de klimaat-stresstesten. We werken aan een innovatieve aanpak om te leren van 20 jaar klimaatadaptatie. De inzichten die we door de samenwerking met docenten en studenten in een *Living Lab*¹ (participatieve en innovatieve co-creatie) hebben verkregen vormen een belangrijke bouwsteen voor de ontwikkeling van onze klimaatstrategie.

Het project 'Future Search Berkeldal' is gestart. Het betreft een innovatieve methode waaraan 70 stakeholders in het Berkeldal-gebied met diverse achtergronden (cultuur, overheden, recreatie en toerisme, bewoners en ondernemers, opleiders en studenten etc.) samen werken aan kansen voor een mooier en beter Berkeldal. Het waterschap heeft niet de regie; het gebied neemt zelf de stappen. Op deze manier is er ruimte voor alle initiatieven en kunnen er effectief verbindingen worden gelegd.

Ons waterschap is door Radboud Universiteit gevraagd om deel te nemen aan een onderzoek hoe om te gaan met het toenemende aantal decentrale initiatieven van burgers en/of boerencoöperaties (opwekking energie, waterzuivering, biomassa-verwaarding). Hierbij wordt gekeken naar zowel technologische als sociale innovatie. Het is een onderzoek dat aansluit bij de topsectoren agenda van water, energie en agrifood. Bestaande pilotprojecten over de transitie naar circulaire economie worden geïdentificeerd om na te gaan of deze met het onderzoek kunnen worden versterkt. Doorgang van dit project is afhankelijk van de toekenning van subsidie door NWO; we streven er naar dit project in 2017 op te starten.

Het innovatieprogramma (2012-2016), met daarbinnen het tweede plan van aanpak (2015-2016), is eind 2016 geëindigd. Er is veel gebeurd op het gebied van innovatie. We zijn innovatief geworden met bijvoorbeeld grondstofterugwinning (Neo-alginaat), met biogas en energie uit stromend water, met Klimaatactieve steden en met de Vruchtbare Kringloop landbouw. Anderzijds zijn we scherp op nieuwe ontwikkelingen en innovaties. In het licht van het aflopen van ons innovatieprogramma gaan e.e.a. evalueren en op interactieve wijze onderzoeken hoe innovatie met de organisatie vorm kan krijgen.

Innovatie binnen communicatie en IT

Binnen ons innovatieprogramma kennen we het deelprogramma 'communicatie en IT'. Om meer focus te krijgen binnen dit deelprogramma wordt nu georiënteerd op (communicatie): 'wat drijft mensen om te innoveren' en 'kunnen we een tweede Waterlicht vinden' en (voor IT) o.a. 'smart city' en 'big data. Overwogen wordt een versnelling te organiseren door kennisinstellingen en bedrijven uit te nodigen input te leveren waarop wij het beste kunnen innoveren.

Geo-gegevensbeheer

Er worden steeds meer wettelijke eisen gesteld aan de kernregistraties van het waterschap. In het verleden werden deze registraties vooral door het waterschap zelf gebruikt.

¹ *Living Lab past helemaal in de klimaatstrategie die wordt ontwikkeld. We krijgen namelijk inzicht in adaptatiekansen en daarbij in de handelingsperspectieven. We willen daaruit lessen trekken en desgewenst (nieuwe) samen met onze partners toepassingen opzoeken in de vorm van een Living Lab.*

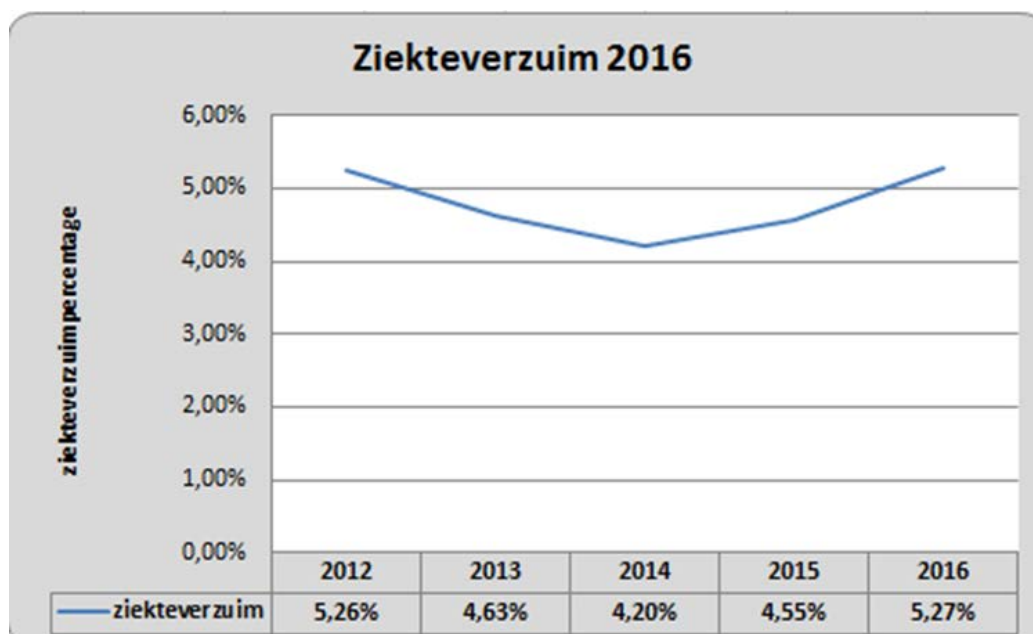
Als gevolg van deze ontwikkelingen worden de eisen, waaraan ons waterschap moet voldoen, steeds hoger en nemen de risico's toe indien daaraan niet wordt voldaan.

Aan de hand van de onderzoeksresultaten op het gebied van de organisatie en kwaliteit van ons geo-gegevensbeheer, is in 2016 een vervolgfase ingezet waarbij nadere afbakening, functies en rollen in beeld zijn gebracht op basis waarvan het gegevensbeheer op het noodzakelijke niveau kan worden gebracht.

Op basis hiervan is augustus 2016 besloten het geo-gegevensbeheer door te laten groeien naar centraal data-managementniveau en daartoe een team Geo-gegevensbeheer te formeren en dit te positioneren bij de unit ICT. Het team Geo-gegevensbeheer is inmiddels operationeel.

1.5.2. Personeelsbeleid

Ziekteverzuim 2016 (exclusief zwangerschapsverlof)

Het ziekteverzuim over 2016 bedraagt 5,27% en is daarmee 0,72% hoger dan 2015 (4,55%).

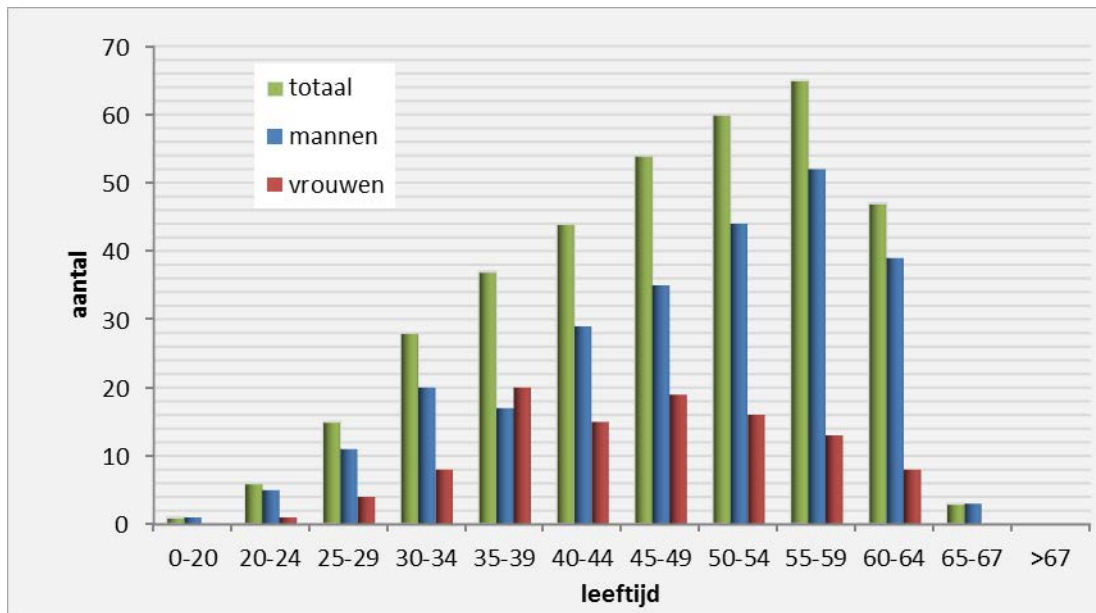
Het verzuimpercentage nader bekeken

Ten opzichte van 2015 nam het verzuim in 2016 met ruim 0,7% toe. Het relatief hoge verzuim in 2016 werd voor een deel veroorzaakt is door kortdurend verzuim. Seizoensgebonden invloeden, waaronder een griep epidemie, speelden daarbij een belangrijke rol.

Het langdurig verzuim neemt in de komende periode naar verwachting licht af. Waar mogelijk worden langdurige verzuimders ingezet in de taken binnen de eigen functie of in aangepast werk. Er vindt actieve begeleiding plaats gericht op het effectueren van benutbare mogelijkheden.

Leeftijdsofbouw personeel ultimo 2016

leeftijdsklassen	Man	Vrouw	Totaal	%
<= 24	6	1	7	1,9%
25 t/m 34	31	12	43	11,9%
35 t/m 44	46	35	81	22,5%
45 t/m 54	79	35	114	31,7%
55 t/m 67	94	21	115	31,9%
totaal	256	104	360	100,0%
<i>gemiddelde leeftijd</i>	<i>48,9 jaar</i>	<i>46,0 jaar</i>	<i>48,1 jaar</i>	

Grafiek: Leeflijdsopbouw ultimo 2016

1.5.3. Lopende bezwaarprocedures

Wanneer een burger het niet eens is met een beschikking van een bestuursorgaan, kan daartegen bezwaar worden aangetekend bij het orgaan dat die beschikking heeft genomen.

Het bestuursorgaan neemt vervolgens een beslissing over de bezwaren, indachtig het ingekomen advies van de bezwarencommissie. In 2016 zijn twaalf nieuwe procedures aanhangig gemaakt. Daarvan zijn er drie ingetrokken, drie zijn niet ontvankelijk verklaard, in drie gevallen is uitspraak gedaan en drie procedures zijn in behandeling. Voorts zijn er nog vijf procedures die dateren van 2014 en te maken hebben met Rijnstrangen. Deze procedures worden aangehouden totdat de rechtbank uitspraak heeft gedaan in de beroepen van zeven appellanten die rechtstreeks naar de rechtbank zijn doorgegaan.

Verplichte paragrafen

Algemeen

Het Waterschapsbesluit bepaalt dat in het jaarverslag en de jaarrekening verplichte paragrafen worden opgenomen. Tevens worden de opbrengsten van de waterschapsbelastingen verantwoord.

1.6 Incidentele baten en lasten

Incidentele baten

Dit betreft een bijdrage van €0,102 mln. van de gemeente Deventer voor de afkoop van het onderhoud van het gemaal en persleiding A1 Bedrijvenpark Deventer.

1.7 Onttrekkingen aan reserves en voorzieningen

De reserves en voorzieningen zijn gesplitst per reglementaire waterschapstaak. In 2016 is er voor €0,266 mln. onttrokken uit de bestemmingsreserve innovatiefonds en is er voor €0,023 mln. onttrokken uit de bestemmingsreserve Educatie is Beleven.

Voorziening natuurterreinen:

Door de gerechtelijke uitspraak van 7 november 2014 over natuurterreinen heeft er een verschuiving in de toerekening naar belastingcategorieën plaatsgevonden (van landbouwgrond naar natuurgrond). Voor de financiële afwikkeling van deze verschuiving is in voorgaande jaren een voorziening gevormd. In 2016 zijn alle bezwaren afgewikkeld, waardoor de gevormde voorziening kan vrijvallen.

Voorziening arbeidsgerelateerde verplichtingen

Het betreft de voorziening voor pensioenverplichtingen bestuurders, die als gevolg van de gedaalde rente in 2016 is aangepast. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft in het vierde kwartaal 2016 hiervoor richtlijnen afgegeven. Op basis hiervan is de voorziening aangepast.

1.8. Belastingopbrengsten

Kostentoerekening per waterschapstaak

Alle kosten en opbrengsten van het waterschap worden toegerekend aan de reglementaire taken. Met ingang van 2009 (nieuwe Waterschapswet) zijn dat er twee:

1. zuiveringsbeheer;
2. watersysteembeheer.

Onder het zuiveringsbeheer vallen de kosten die gemaakt worden voor het transport, het zuiveren van afvalwater en de verwerking van slib. Onder het watersysteembeheer vallen de kosten die te maken hebben met de waterkwantiteit, de waterkering en het kwaliteitsbeheer van oppervlaktewater. Het vaarwegbeheer is geen reglementaire waterschapstaak. Omdat de provincie Gelderland het beheer van de Oude IJssel heeft opgedragen aan Waterschap Rijn en IJssel, draagt de provincie de netto-kosten.

Kostentoeedelingsverordening

Met de invoering van de Waterschapswet zijn vanaf 1 januari 2009 nieuwe regels van kracht om de bijdragen van de diverse categorieën belanghebbenden in de kosten van het watersysteembeheer vast te stellen. In de wet is tevens vastgesteld dat eens in de vijf jaar een herberekening van de waardeverhouding binnen watersysteembeheer moet plaatsvinden. De laatst vastgestelde kostentoeedelingsverordening dateert van 5 november 2014.

In de vergadering van het algemeen bestuur van 5 juli 2016 is besloten de kostentoedeling voor de taak watersysteembeheer met ingang van 1 januari 2017 te wijzigen. De wijze waarop de kosten van het watersysteembeheer aan de categorieën belanghebbenden worden toegedeeld, is wettelijk vastgelegd.

Het wijzigen van de kostentoedeling is een middel om eventuele scheefgroei van de bijdragen in de kosten van de categorieën binnen het watersysteembeheer te corrigeren.

De waardeverhouding - met als peildatum 1 januari 2015 - tussen ongebouwde zaken, gebouwde onroerende zaken en natuurterreinen is veranderd. Naast deze waardeverhouding is ook de oppervlakte per (sub)categorie opnieuw berekend. Het kostenaandeel voor de categorie ingezetenen is door het algemeen bestuur vastgesteld op 37%. Het vaststellen van het kostenaandeel voor de categorie ingezetenen is een bestuurlijke keuze en heeft gevolgen voor de bijdragen van alle categorieën. Door dit besluit dient de kostentoedelingsverordening opnieuw te worden vastgesteld.

Op 8 november 2016 heeft het algemeen bestuur de kostentoedelingsverordening waterschap Rijn en IJssel 2017 goedgekeurd. Op 18 november 2016 heeft Gedeputeerde Staten van Gelderland goedkeuring verleend aan de kostentoedelingsverordening.

De kostentoedelingsverordening 2017 is door het waterschap bekend gemaakt, waardoor de wettelijke afhandelingen tijdig voor 1 januari 2017 hebben plaatsgevonden.

Belastingopbrengsten 2016

Door de Wet modernisering waterschapsbestel zijn er per 1 januari 2009 drie heffingen, nl.

- zuiveringsheffing;
- watersysteemheffing
- verontreinigingsheffing;

Met de opbrengst van de zuiveringsheffing worden de kosten van het zuiveren van het afvalwater van woningen en bedrijven, dat via de gemeentelijke riolering op de zuiveringsinstallaties van ons waterschap wordt gebracht.

Met de watersysteemheffing bekostigen we de kosten van de waterkeringszorg, het waterkwantiteitsbeheer en het passieve waterkwaliteitsbeheer (baggeren, monitoren waterkwaliteit, ed.

Naast de zuiveringsheffing en de watersysteemheffing heffen we ook een verontreinigingsheffing voor lozingen die direct op oppervlaktewater plaatsvinden.

De begrote belastingopbrengst over 2016 bedroeg € 82,292 mln. terwijl de werkelijke belastingopbrengst € 85,422 mln. is. Een hogere opbrengst van € 3,130 mln.

Voor verdere toelichting zie paragraaf 2.6 onder de kop 'Belastingopbrengsten'.

1.9. Weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit is de reserve die ingezet wordt om niet-structurele financiële tegenvallers op te vangen, zodat het waterschap zijn taken ongestoord kan voortzetten. De Waterschapswet stelt een analyse van de weerstandscapaciteit met ingang van 2009 verplicht.

Het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR) hanteert gradaties voor de hoogte van het weerstandsvermogen. De reserve boven de benodigde weerstandscapaciteit is vrij aanwendbaar en wordt bijvoorbeeld ingezet voor niet structurele uitgaven of tariefegalitatie. De tarieven van Waterschap Rijn en IJssel bevinden zich nog niet op kostendekkend niveau. Tot dat niveau bereikt is, is de inzet van vrij inzetbare reserve benodigd om het negatieve resultaat te egaliseren.

De minimaal benodigde weerstandscapaciteit voor 2016 bedroeg afgerond € 2,7 mln.

In onderstaande tabel is de benodigde weerstandscapaciteit per waterschapstaak weergegeven.

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Zuiveringsbeheer	Watersysteembeheer	Totaal
Weerstandscapaciteit 2016	1.224	1.450	2.674

1.10. Financiering

Op 22 november 2011 is door het algemeen bestuur een nieuw 'Treasurystatuut van Waterschap Rijn en IJssel' vastgesteld. Dit was noodzakelijk door wetswijzigingen tussen 2001 en 2011. Na 2001 zijn de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido), de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo) en de Waterschapswet gewijzigd.

Al deze wetten hebben invloed op het financieel beleid en beheer ten aanzien van financiering. Hierin zijn de afspraken vastgelegd over de wijze waarop financieringsactiviteiten binnen de organisatie moeten plaatsvinden. Het statuut beoogt hiermee het financieringsbeleid transparant te maken waarbij de risico's worden beheerst binnen de vastgestelde kaders.

Uitgevoerde transacties in 2016

Op 15 maart 2016 heeft het algemeen bestuur mandaat verleend aan het college van dijkgraaf en heemraden om de vervallen vaste geldleningen 2017 t/m 2023 met een bedrag van € 208,500 mln. te herfinancieren met uitgestelde stortingsdatum. In december 2016 zijn de her te financieren leningen 2017 t/m 2019 voor een bedrag van € 104,000 mln. afgesloten met looptijden van rond de 35 jaar. Het gemiddelde rentepercentage van de afgesloten leningen bedraagt 2,01%. Voor het resterende deel van het verkregen mandaat, zijnde de vaste geldleningen van 2020 t/m 2023, met een totaalbedrag van € 104,500 mln., zijn de renteontwikkelingen het gehele jaar gevolgd. Deze vaste geldleningen zijn in het voorjaar van 2017 afgesloten.

Financieringsbehoefte

Ook de kasgeldlimiet wordt aangewend om de vaste activa te financieren.

Externe toetsing door de toezichthouder

De provincie Gelderland is door de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) aangewezen als toezichthouder. Zij toetst of het waterschap aan de normen in deze wet. Hierbij zijn twee wettelijke normen te onderscheiden, te weten de kasgeldlimiet en de rente risiconorm.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

De wettelijke kasgeldlimiet bepaalt hoeveel maximaal met kort geld gefinancierd mag worden. De norm is uitgedrukt in een percentage van het kostentotaal van de begroting, zijnde 23% voor waterschappen. De kasgeldlimiet voor ons waterschap bedroeg in 2016 € 20,480 mln. Op 31 december 2016 is in totaliteit € 37,118 mln. via kort geld gefinancierd. In 2017 zijn deze kortlopende leningen omgezet naar langlopende leningen waarbij invulling wordt gegeven aan de renterisiconorm.

De renterisiconorm beoogt dat een zodanige opbouw van de leningenportefeuille tot stand komt zodat het renterisico voor renteaanpassing en herfinanciering in voldoende mate is beperkt. De renterisiconorm is berekend en bedraagt 30% van het begrotingstotaal 2016. De renterisiconorm voor ons waterschap bedroeg € 26,712 mln. In 2016 is € 26,375 mln. afgelost.

1.11. Verbonden partijen

Door middel van verbonden partijen kunnen (beleids-)voornemens van het waterschap tot uitvoering worden gebracht. In verband met bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijke daarmee verband houdende risico's moet in de jaarstukken een paragraaf worden opgenomen waarin aandacht wordt besteed aan de verbonden partijen. 'Een verbonden partij is een rechtspersoon, waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft'.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:

Aqualysis			
Vestigingsplaats	Zwolle		
Doelstelling	Aqualysis is een waterlaboratorium dat zich richt op chemisch, hydrobiologisch en bacteriologisch onderzoek.		
Ontwikkelingen	Aqualysis heeft zich in 2016 gericht op de herhuisvestingsopgave. Op basis van de huidige planning zullen de bouwactiviteiten starten in het tweede halfjaar van 2017. Er wordt naar gestreefd om het uitgebreide pand in het voorjaar van 2018 op te leveren. De hydrobiologen zijn sinds medio 2016 ondergebracht in een tijdelijk onderkomen.		
Financiële bijdrage	De hoogte van de bijdrage wordt jaarlijks bepaald op basis van de werkelijk afgenomen diensten, uitgedrukt in ILOW-punten.		
Risico	Het jaarresultaat wordt verrekend met de deelnemende partijen. Ons aandeel is verwerkt in de jaarrekening 2016.		
Financieel belang	Geen		
Bestuurlijk belang	Het bestuur van Aqualysis bestaat uit vijf bestuursleden; elk bestuurslid vertegenwoordigt een deelnemend waterschap.		
Financiële gegevens	<i>Bedragen in € 1.000</i>	<i>1 januari 2016</i>	<i>31 december 2016</i>
	Eigen vermogen	€ 0	€ 0
	Vreemd vermogen	€ 2.119	€ 2.140
	<i>Totaal</i>	€ 2.119	€ 2.140
	Vaste activa	€ 370	€ 1.170
	Vlottende activa	€ 1.749	€ 970
	<i>Totaal</i>	€ 2.119	€ 2.140
Resultaat 2016	De rekening sluit met een positief resultaat van €370.134. Het resultaat wordt verrekend met de deelnemers. In 2016 heeft ons waterschap in totaal €849.561 bijgedragen.		

Euregio	
Vestigingsplaats	Gronau (D)
Doelstelling	De Euregio heeft als taak de regionale grensoverschrijdende samenwerking van haar leden te bevorderen, te ondersteunen en te coördineren.
Ontwikkelingen	Per 1 januari 2016 is het gemeenschappelijk grensoverschrijdend openbaar lichaam Euregio in een nieuwe rechtsvorm opgericht.
Financiële bijdrage	De bijdrage van ons waterschap bedraagt €9.000 per jaar.
Risico	Geen
Financieel belang	Geen
Bestuurlijk belang	De Euregio heeft twee bestuurslagen t.w. een algemeen bestuur en een raad. De Euregio-Raad bestaat uit 84 vertegenwoordigers, 42 uit Duitsland en 42 uit Nederland. Ons waterschap heeft twee bestuursleden voorgedragen als leden van het algemeen bestuur. Daarnaast is een van de twee bestuursleden (onze dijkgraaf) tevens voorgedragen als lid van de Euregio-Raad.
Financiële gegevens	N.v.t.

Waterstromen B.V.			
Vestigingsplaats	Lochem		
Doelstelling	Op 30 september 1999 heeft het algemeen bestuur besloten om Waterstromen B.V. op te richten met als doel het ondernemen van activiteiten, die niet tot de kernactiviteiten van het waterschap behoren. Waterstromen B.V. voert marktactiviteiten uit op het gebied van afvalwaterzuivering.		
Ontwikkelingen	De financiële positie van Waterstromen B.V. is ten opzichte van 2015 verbeterd. Het eigen vermogen groeide en het vreemd vermogen is verminderd.		
Financiële bijdrage	Zie "Financieel belang"		
Risico	Het aandelenkapitaal bedraagt per 31 december 2016 ad. €9,0 mln.		
Financieel belang	Het waterschap is enig aandeelhouder		
Financiële gegevens	<i>Bedragen in € 1.000</i>	<i>1 januari 2016</i>	<i>31 december 2016</i>
	Eigen vermogen	€ 10.856	€ 11.775
	Kortlopende schulden	€ 2.904	€ 3.659
	Langlopende schulden	€ 2.194	€ 1.006
	Totale vreemd vermogen	€ 5.098	€ 4.665
	Resultaat 2016	€ 419	

Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus – Tricijn (GBLT)			
Vestigingsplaats	Zwolle		
Doelstelling	GBLT, opgericht per 1 januari 2011, heft en int waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen voor zes waterschappen en vier gemeenten. Voor deze gemeenten geeft GBLT ook uitvoering aan de Wet WOZ. Uitgangspunt daarbij is de hoogste kwaliteit, tegen zo laag mogelijke kosten.		
Ontwikkelingen	Met ingang van 2016 zijn de gemeenten Bunschoten en Dalfsen toegetreden tot de gemeenschappelijke regeling. De organisatie had in 2016 de focus liggen op het verbeteren van de interne beheersing. Er zijn extra werkzaamheden verricht op reductie van oude openstaande vorderingen en bezwaren. Dit heeft geresulteerd in aanvullende belastinginkomsten. Keerzijde hiervan is dat de bedragen aan oninbaarheid en kwijtschelding ook zijn toegenomen. GBLT stuurt de komende tijden aan op kwaliteitsverbetering. Daarnaast zijn in 2016 vordering gemaakt met het programma Gegevensbeheer en de aansluiting op basisadministraties. De organisatie moet kennisintensiever worden, met het accent op gegevensanalyse en informatiemanagement.		
Financiële bijdrage	Elke deelnemer betaalt de voor het jaar verschuldigde algemene en bijzondere bijdragen op basis van de begroting van GBLT. De bijdrage van ons waterschap aan GBLT in 2016 bedroeg € 1,95 mln.		
Risico	Het positieve jaarresultaat 2016 ad. € 2.023.960 wordt verrekend met de deelnemende partijen. Ons aandeel is verwerkt in de jaarrekening 2016. Over 2016 ontvangen we € 369.787 terug van onze betaalde bijdrage.		
Financieel belang	Geen		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur is het hoogste besluitvormend orgaan van GBLT. De bestuursleden zijn allen afgevaardigden van de vijf waterschappen en zes gemeenten.		
Financiële gegevens	<i>Bedragen in € 1.000</i>	<i>1 januari 2016</i>	<i>31 december 2016</i>
	Vaste passiva	€ 3.235	€ 2.727
	Vlottende passiva	€ 8.140	€ 9.780
	<i>Totaal</i>	€ 11.375	€ 12.507
	Vaste activa	€ 2.709	€ 1.829
	Vlottende activa	€ 8.666	€ 10.678
	<i>Totaal</i>	€ 11.375	€ 12.507
	Resultaat 2016	€ 2.024.	

Het Waterschapshuis (HWH)		
Vestigingsplaats	Amersfoort	
Doelstelling	Het Waterschapshuis heeft tot taak als ondersteunende organisatie en aankoopcentrale te fungeren voor de waterschappen en daarmee een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de informatie- en bedrijfsprocessen ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering door de waterschappen.	
Ontwikkelingen	In 2016 heeft het waterschap Hunze en Aa's het verzoek ingediend om weer te gaan deelnemen in de Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis. Dit wordt naar verwachting per 1 april 2017 geëffectueerd. Er zijn flinke stappen gezet ten aanzien van de vormgeving van HWH 2.0. De flexibilisering zal in het eerste kwartaal van 2017 zo goed als worden afgerond. Naast de focus op flexibilisering is er, in het kader van Kennis en verbinden, aandacht geweest voor de samenwerking met het i-Platform en de verbinding met de kernactiviteiten van de waterschappen. De professionalisering van de ondersteunende diensten binnen HWH is opgepakt evenals de waterschapsbrede onderwerpen als informatieveiligheid en privacy.	
Financiële bijdrage	De deelnemers betalen de instandhoudingskosten voor Het Waterschapshuis. De kostenverdeelsleutel voor de instandhoudingskosten ligt vast in de bijdrageverordening.	
Risico	Het risico beperkt zich tot de kosten van de producten waaraan het waterschap deelneemt en de kosten van de bedrijfsvoering.	
Financieel belang	Geen	
Financiële gegevens		
	<i>1 januari 2016</i>	<i>31 december 2016</i>
Eigen vermogen	€ 1,27 mln.	€ 0,37 mln.
Vreemd vermogen	€ 7,44 mln.	€ 7,95 mln.
Resultaat 2016	-/- € 0,033 mln.	

1.12. EMU-saldo

Ter bescherming van de euro is in het 'EU-stabiliteitspact' onder andere vastgelegd dat het EMU-tekort van een lidstaat niet meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Er is sprake van een EMU (Europese Monetaire Unie)-tekort als de uitgaven van de overheid in een jaar de inkomsten van dat jaar overstijgen.

Het gaat om het totaal van de gehele overheid, dus ook van de decentrale overheden. In Nederland mogen de decentrale overheden in principe geen groter tekort dan 0,5% BBP hebben. Voor waterschappen geldt een percentage van 0,05%.

bedragen in € 1.000

EMU-saldo	Rekening 2016	Begroting 2016
1. EMU/exploitatiesaldo	-2.007	-597
2. Invloed investeringen (zie staat vaste activa)		
-/- netto-investeringsuitgaven	20.811	28.400
+ afschrijvingen	17.677	17.507
3. Invloed voorzieningen (zie staat van reserves en voorzieningen)		
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	521	
-/- betaling rechtstreeks uit voorzieningen	1.211	300
EMU-saldo tekort	-5.831	-11.790
Toegeestaan EMU tekort (EMU-referentiewaarde)	-12.900	-12.900
Onderschrijding EMU-saldo (EMU-Referentiewaarde)	7.069	1.110

Het waterschap blijft onder de vastgestelde EMU-referentiewaarde.

1.13. Risicomanagement

Het afgelopen jaar is gewerkt aan de inbedding van risicomanagement in de organisatie. Uit de input van interviews en workshops met diverse spelers uit de organisatie komen we tot het formuleren van een plan dat bestaat uit het definiëren van doelstellingen voor de implementatie én uitvoering van risicomanagement. Dit in lijn met het werken vanuit de bedoeling; eerst inzicht in het waarom, dan het wat en later het hoe. In de uitwerking besteden we aandacht aan het betekenisgeven, de instrumentele aspecten en de sociale aspecten van risicomanagement. Het onderwerp risicomanagement is ook benoemd binnen het onderdeel strategische personeelsplanning en krijgt daar ook positie. Tevens heeft een nulmeting plaatsgevonden ten aanzien van het integriteitsmanagement en het voldoen aan wettelijke richtlijnen ten aanzien van dit onderwerp. Eventuele verbeterpunten voor uitvoering worden hierbij in kaart gebracht. Daarnaast heeft het algemeen bestuur op 13 september 2016 het strategisch kader vastgesteld, waarbinnen frauderisico's worden beheerst. Het strategisch kader vormt het uitgangspunt voor de uitvoering van een periodieke fraude-risicoanalyse.

Kerngegevens

Algemeen	
Inwoners	Circa 650.000
Gemiddeld aantal inwoners per km ²	333
Oppervlakte waarvan de bodemgesteldheid is: <ul style="list-style-type: none"> • zandgrond 66%; • kleigrond 24%; • veengrond 2%; • overig 8%. 	Circa 195.000 ha.
Inliggende gemeenten	22
Provincies	2
Reglementaire taken	2
Gedelegeerde taken door provincie	1
Medewerkers	360
Formatie	327,3 FTE
Bestuur	
Leden algemeen bestuur	30
Heemraden	4
Vergaderingen algemeen bestuur	7
Info-bijeenkomsten algemeen bestuur	10
Vergaderingen college van dijkgraaf en heemraden	25
Zuiveringsbeheer	
Rioolwaterzuiveringsinstallaties	13
Persleidingen	ca. 400 km
Gemalen	129
Te zuiveren afvalwater per jaar	Circa 66.000.000 m ³
Hoeveelheid slib per jaar	50.700 ton
Watersysteem	
Land	193.050 ha
Water	1.950 ha
Zwemwaterlocaties	17
Stedelijk gebied	23.500 ha
Hoofdwaterlopen	4.022 km
Gemalen	67
Stuwen	1.867
Primaire keringen	144 km
Regionale en overige niet primaire keringen	89 km
Financieel 2016	
Belastingopbrengst	€ 85,422 mln.
Jaarresultaat	positief € 2,007 mln.
Balanstotaal	€ 375,060 mln.
Investeringsvolume	€ 21,054 mln.

Hoofdstuk 2 Jaarrekening 2016

2.1. De exploitatie rekening in één oogopslag

In de jaarrekening zijn de financiële gegevens van Waterschap Rijn en IJssel opgenomen. De exploitatie voor bestemmen over het jaar 2016 sluit met een positief resultaat van € 1,718 mln. Hiervan komt € 0,023 mln. ten laste van de bestemmingsreserve Educatie is beleven en € 0,266 mln. ten laste van de bestemmingsreserve innovatiefonds. Het resultaat na bestemmen bedraagt € 2,007 mln. positief.

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Rekening 2016	Begroting 2016
Netto kosten		
Waterzuivering	41.670	40.932
Watersysteem	40.144	41.007
<i>subtotaal</i>	81.814	81.939
Netto belastingopbrengsten		
Waterzuivering	43.537	41.386
Watersysteem	39.995	39.956
<i>subtotaal</i>	83.532	81.342
Nadelig resultaat voor bestemming		
Waterzuivering	1.867	454
Watersysteem	-149	-1.051
<i>subtotaal</i>	1.718	-597
Bestemmingsreserve		
Waterzuivering	112	
Watersysteem	177	
<i>subtotaal</i>	289	0
Resultaat na bestemming		
Waterzuivering	1.979	454
Watersysteem	28	-1.051
<i>Totaal</i>	2.007	-597

Het resultaat is voor bestemmen €2,315 mln. hoger dan begroot. In onderstaande tabel worden de afwijkingen per kosten groep weergegeven.

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Rekening 2016	Begroting 2016	Begroting -/- Rekening
Kosten:			
Kapitaalkosten	26.662	26.917	255
Personeelskosten	22.679	22.181	-498
Netto overige kosten	32.372	32.841	469
Incidentele baten/lasten	-102	0	102
Toevoeging voorzieningen	203	0	-203
Subtotaal kosten	81.814	81.939	125
Opbrengsten:			
Belastingopbrengsten	85.422	82.292	-3.130
Kwijtschelding	-1.368	-700	668
Oninbaar	-522	-250	272
Belastingopbrengsten	83.532	81.342	-2.190
Resultaat voor bestemmen	1.718	-597	-2.315
Inzet bestemmingsreserve	289	0	-289
Resultaat na bestemmen	2.007	-597	-2.604

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de cijfers over het afgelopen jaar ten aanzien van de netto-kosten 'in control' zijn. De belangrijkste reden van het positieve resultaat over 2016 is vooral toe te schrijven aan hogere belastingopbrengsten, die enerzijds zijn gegenereerd door een grote industriële lozer in ons werkgebied en anderzijds door het doorvoeren van een inhaalslag door ons belastingkantoor.

Voor verdere toelichting verwijzen we u naar paragraaf 2.6

Tarieven:

Zuiveringsheffing

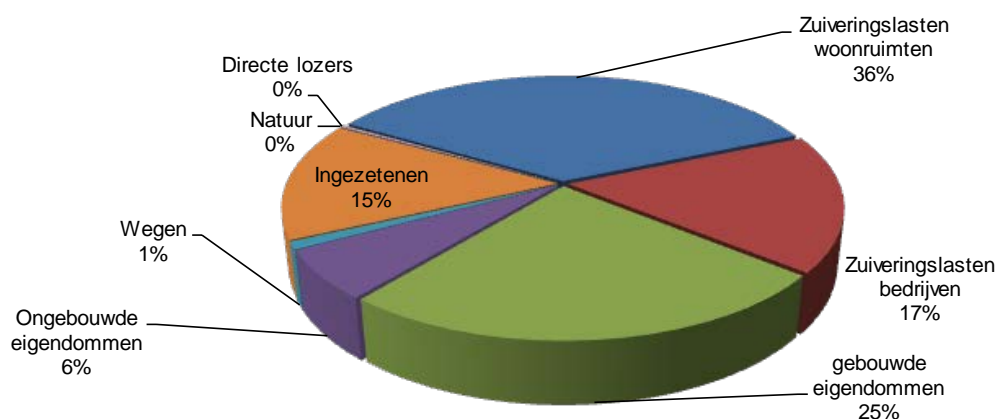
Onderdeel	Kostendekkend tarief		Vastgesteld tarief 2016
	Rekening 2016	Begroting 2016	
Zuiveringseenheid	€ 45,55	€ 47,05	€ 48,39

Watersysteemheffing

Onderdeel	Kostendekkend tarief		Vastgesteld tarief 2016
	Rekening 2016	Begroting 2016	
Ingezetenen (per wooneenheid)	€ 45,69	€ 48,26	€ 47,99
Gebouwd percentage (van de WOZ – waarde) binnendijs	0,0324%	0,0327%	0,0319%
Gebouwd percentage (van de WOZ – waarde) buitendijs	0,0071%	0,0082%	0,0080%
Ongebouwd (per hectare) binnendijs	€ 46,88	€ 51,10	€ 46,60
Ongebouwd (per hectare) buitendijs	€ 13,06	€ 12,78	€ 11,64
Ongebouwd wegen binnendijs	€ 102,30	€ 102,21	€ 93,19
Ongebouwd wegen buitendijs	€ 39,25	€ 25,55	€ 23,30
Natuur (per hectare)	€ 2,51	€ 2,21	€ 3,07

Bovenstaande tabellen tonen de kostendekkende tarieven in vergelijking met de vastgestelde tarieven voor 2016. Als het kostendekkend tarief van de rekening 2016 lager is dan het vastgesteld tarief wordt er toegevoegd aan de reserves.

Weergave van de opbrengst per onderdeel

2.2. Balans

Balans per 31 december 2016

bedragen in € 1.000

Activa	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Vaste activa:		
Immateriële vaste activa	26.521	21.089
Materiële vaste activa	318.650	321.064
Onderhanden werk	1.367	1.937
Financiële vaste activa	17.560	18.880
Totaal vaste activa	364.098	362.970
Vlottende activa:		
<i>Uitzettingen met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar</i>		
Debiteuren Belastingen	7.352	5.477
Overige debiteuren	1.295	1.802
Liquide middelen	4	266
Overlopende activa	2.311	1.986
Totaal vlottende activa	10.962	9.531
Totaal	375.060	372.501

Passiva	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Eigen vermogen:		
Algemene Reserves	4.473	6.390
Bestemmingsreserve innovatiefonds	856	1.122
Bestemmingsreserve educatie is beleven	38	61
Gerealiseerd Resultaat	2.007	-1.917
Totaal eigen vermogen	7.374	5.656
Voorzieningen	4.213	4.904
Langlopende schulden	309.354	335.729
Vlottende passiva:		
<i>Netto-vlottende schuld met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar</i>		
Kasgeldleningen		12.000
Overige schulden	9.124	7.211
Rekening courant NWB	37.122	
Overlopende passiva	7.873	7.001
Totaal vlottende passiva	54.119	26.212
Totaal	375.060	372.501

2.3. Waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is gebaseerd op de regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW). De grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar.

Vreemde valuta

Voor zover vorderingen of schulden in vreemde valuta luiden, vindt waardering plaats in euro's tegen de valutakoers per 31 december van het betreffende jaar.

Vaste activa

De vaste activa bestaan uit immateriële -, materiële - en financiële vaste activa.

Immateriële vaste activa

Waterschap Rijn en IJssel beperkt de activering van de immateriële vaste activa tot een minimum. Waardering vindt plaats tegen historische aanschafwaarde of de vervaardigingskosten, verminderd met lineaire afschrijvingen.

Afschrijvingstermijnen

Voor Immateriële vaste activa worden onderstaande afschrijvingstermijnen in jaren gehanteerd:

Immateriële vaste activa	jaren
• bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma	35
• bijdrage aan activa van derden	35
• bestuursverkiezingen	4
• overige immateriële vaste activa	5

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa waardeert het waterschap tegen de historische aanschafwaarde of de vervaardigingskosten, verminderd met ontvangen subsidies of Rijksbijdragen. De materiële vaste activa wordt lineair afgeschreven, gebaseerd op de te verwachten levensduur. Op investeringen wordt afgeschreven op het werkelijk in het kalenderjaar bestede bedrag. Middelen waarvan de uitgaven lager zijn dan € 0,050 mln. activeert het waterschap niet. Deze worden rechtstreeks in de exploitatierekening verantwoord.

Voor materiële vaste activa worden onderstaande afschrijvingstermijnen in jaren gehanteerd:

Materiële vaste activa	jaren
• waterkeringen, inclusief aankoop grond en kunstwerken	50
• watergangen, inclusief aankoop grond, waterbodemsanering en aanleg kunstwerken	35
• gemalen, inclusief grond en bouwkosten/elektrisch/mechanisch	35
• baggeren watergangen, vaarwegen	diverse
• RWZI's, inclusief grond en bouw./elektr./mechanisch	35
• kantoorgebouwen en werkplaatsen, inclusief bouw./elektr./mechanisch	35
• bruggen en wegen	50
• inventaris (kantoren en werkplaatsen)	10
• tractie (auto's, boten, machines)	7
• automatisering (hard- en software)	5

Het bedrijfsmiddel 'grond' wordt niet als afzonderlijk te behandelen onderdeel van een infrastructureel werk gezien. Het heeft in een dergelijk geval geen economische waarde meer.

Als er grond in eigendom is die wel economisch verhandelbaar is, dan is er sprake van een verkoopbaar artikel. In dat geval behoudt 'grond' zijn waarde; op grond wordt niet afgeschreven.

Onderhanden werk

De onderhanden werken zijn gewaardeerd tegen historische kostprijs of tegen lagere directe opbrengstwaarde. De onderhanden werken bestaan uit voorbereidingskredieten en het grondverwervingskrediet.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen historische kostprijs of tegen lagere directe opbrengstwaarde.

Vlottende activa

De vlottende activa betreffen vorderingen inclusief dubieuze belastingdebiteuren, overlopende activa en liquide middelen.

Uitzettingen met een rente typische looptijd van korter dan één jaar

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, voor zover nodig verminderd met een voorziening voor oninbaar.

Liquide middelen

Hieronder zijn de banksaldi opgenomen. De liquide middelen waardeert het waterschap tegen nominale waarde.

Eigen vermogen

Onder 'eigen vermogen' worden de algemene- en eventuele bestemmingsreserves verantwoord. De algemene reserve is onderverdeeld in een reserve voor zuiverings- en watersysteembeheer.

Op 20 maart 2008 heeft het algemeen bestuur besloten tot vorming van een innovatiefonds ten laste van de algemene reserve. In diezelfde vergadering heeft het algemeen bestuur tevens besloten de omvang van het weerstandsvermogen te bepalen op basis van een risicoanalyse. Op basis van een risicoanalyse wordt een minimum en maximum van het benodigde weerstandsvermogen per taak vastgesteld. Het bedrag boven het minimumniveau is vrij aanwendbaar en kan bijvoorbeeld worden ingezet voor tarief egalisatie of niet structurele uitgaven. Op 1 juli 2010 heeft het algemeen bestuur besloten tot vorming van een fonds 'educatie is beleven' ten laste van de algemene reserve.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting ten behoeve van de (voormalige) bestuurders is tegen contante waarde van de toekomstige uitkeringsverplichtingen.

Langlopende geldleningen

Dit zijn langlopende geldleningen met een looptijd langer dan één jaar. Ze zijn opgenomen tegen het nominale schuldrestant per 31 december. De verplichtingen die in het komende jaar vervallen, zijn niet als afzonderlijke verplichting onder de kortlopende schulden opgenomen.

Vlottende passiva

De kortlopende schulden zijn gewaardeerd op basis van de nominale waarde.

2.4. Toelichting op de balans

Vaste activa

Immateriële vaste activa

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Boek- waarde begin jaar	Inves- teringen	des- inves- teringen	Bij- dragen derden	afwaar- deringen	Af- schrijving	Boek- waarde einde jaar
Bijdrage Hoogwater-beschermingsprogramma	18.654	6.511				760	24.405
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	1.445					53	1.392
Watergangen, kunstwerken, gemalen	233	52				69	216
Overige immateriële vaste activa	757					249	508
Totaal	21.089	6.563	0	0	0	1.131	26.521

Materiële vaste activa

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Boek- waarde begin jaar	Inves- teringen	des- inves- teringen	Bij- dragen derden	afwaar- deringen	Af- schrijving	Boek- waarde einde jaar
Gronden en terreinen	5.671						5.671
Vervoermiddelen	633	208				194	647
Machines, apparaten en werktuigen	2.483	144		15		658	1.954
Bedrijfsgebouwen	23.289	28				911	22.406
– Waterkeringen	12.363	2.175		324		736	13.478
– Watergangen, kunstwerken, gemalen	92.846	11.631		6.031		4.345	94.101
– Zuiveringstechnische werken:							
· Transportsystemen	62.800	3.049		1.895		2.879	61.075
· Zuiveringsinstallaties	100.711	4.119		67		5.224	99.539
· Slibverwerkings-installaties	4.637					255	4.382
– Vaarwegen en havens	11.340	243				648	10.935
GWW-werken	284.697	21.217		8.317		14.087	283.510
Overige materiële vaste activa	4.291	867				696	4.462
Totaal	321.064	22.464	0	8.332	0	16.546	318.650

De kolommen desinvestering en afwaarderingen bij materiële en immateriële vaste activa zijn verplichte kolommen. In 2016 zijn deze voor het waterschap niet van toepassing.

Onderhanden werken

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Boek- waarde begin jaar	Inves- teringen / mutatie	Boek- waarde einde jaar
Grondverwerving krediet	732	0	732
Voorbereidingskrediet	1.205	-570	635
Totaal	1.937	-570	1.367

Omschrijving	Stand begin jaar	Investerings / mutatie	Aflossing	Stand einde jaar
Bedrijven				
1. Aandelen NWB	691			691
2. Waterstromen BV	9.000			9.000
Kapitaalverstrekingen	9.691			9.691
Ambtenaren				
3. Personeelshypotheken	7.155	20	689	6.486
Bedrijven				
4. GMB Slibverwerking BV	2.034		651	1.383
Leningen	9.189	20	1.340	7.869
Totaal	18.880	20	1.340	17.560

Toelichting

Ad 1. Dit betreft aandelen van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB), 5.666 aandelen A, nominaal € 115 per stuk en 345 aandelen B, nominaal € 460, waarvan 25% gestort.

In verband met de kapitaalseisen onder Bazel III heeft de NWB besloten om jaarlijks de nettowinst volledig aan de reserves toe te voegen. Als gevolg van dit reserveringsbeleid wordt geen dividend meer uitgekeerd zolang de bank niet voldoet aan de norm voor de leverage ratio van 3%. Eind 2016 is de leverage ratio 2,3%

Ad 2. Waterstromen B.V. voert marktactiviteiten uit op het gebied van afvalwaterzuivering. Het resultaat over 2016 bedraagt € 0,419 mln. positief. Het eigen vermogen van Waterstromen B.V. bedraagt, inclusief het resultaat over 2016, € 11,775 mln. met een balanstotaal van € 16,440 mln.

Op 17 december 2009 heeft het algemeen bestuur besloten het kapitaal in Waterstromen B.V. te verhogen onder voorwaarden tot maximaal € 9,000 mln. Het aandelenkapitaal bedraagt per 31 december 2016 het maximaal afgesproken bedrag van € 9,000 mln.

Ad 3. Er worden geen nieuwe leningen meer verstrekt. Eén personeelslid heeft de lening verhoogd op basis van de mogelijkheid al betaalde aflossingen opnieuw op te nemen in verband met een verbouwing/verbetering van de woning. Vier hypotheekleningen zijn volledig afgelost. De overige aflossingen zijn reguliere aflossingen.

Ad 4. Dit betreft een verstrekte annuïteitenlening van 4% voor slibverwerking met een looptijd tot en met juli 2018.

Vlottende activa

Uitzettingen met een rente typische looptijd van korter dan één jaar

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Stand begin boekjaar	Mutatie	Stand einde boekjaar
Debiteuren belastingen	5.477	1.875	7.352
Overige debiteuren	1.802	-507	1.295
Liquide Middelen	266	-262	4
Overlopende activa	1.986	325	2.311
Totaal	9.531	1.431	10.962

Debiteuren belastingen

Deze debiteuren belastingen bestaan uit:

• Belastingdebiteuren waterzuiveringsheffing	5.468
• Belastingdebiteuren watersysteemheffing	<u>2.364</u>
	subtotaal 7.832
• Voorziening dubieuze belastingdebiteuren	-455
• Voorziening kwijtschelding oude jaren	<u>-25</u>
	Totaal 7.352

Van de openstaande vordering van totaal €7,832 mln. is €2,590 mln. ouder dan 1 jaar en €5,242 mln. jonger dan één jaar.

Het verloop van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren was in 2015 als volgt:

• Stand begin boekjaar	-959
• Afboeking oninbaar	1.026
• Storting voorziening	<u>-522</u>
Stand einde boekjaar	-455

De voorziening is berekend op basis van ouderdom van de openstaande debiteuren.

Overige debiteuren

De overige debiteuren bestaan uit openstaande nota's per 31 december 2016.

Liquide middelen

Hieronder zijn de te vorderen banksaldi opgenomen.

Overlopende activa

Het bedrag aan overlopende activa kan als volgt worden gespecificeerd:

• Te ontvangen bedragen provincies	899
• Te ontvangen bijdrage GBLT	481
• Dividend Waterstromen BV	300
• Overige	<u>631</u>
	Totaal 2.311

Passiva

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit reserves en het nog te bestemmen resultaat.

Reserves per waterschapstaak

bedragen in € 1.000

Eigen vermogen	Balans per 31-12-2015	Resultaat-bestemming 2015	Balans 1-1-2016	Mutatie 2016		Balans per 31-12-2016
				Verminderingen	Vermeerderingen	
Algemene Reserve						
Zuiveringsbeheer	1.683	-1.594	89			89
Watersysteembeheer	4.707	-323	4.384			4.384
<i>Subtotaal</i>	6.390	-1.917	4.473			4.473
Bestemmingsreserve innovatiefonds						
Zuiveringsbeheer	407		407	99		308
Watersysteembeheer	715		715	167		548
<i>Subtotaal</i>	1.122		1.122	266		856
Bestemmingsreserve educatie is beleven						
Zuiveringsbeheer	35		35	13		22
Watersysteembeheer	26		26	10		16
<i>Subtotaal</i>	61		61	23		38
Nog te bestemmen resultaat						
Zuiveringsbeheer						1.979
Watersysteembeheer						28
<i>Subtotaal</i>						2.007
Totaal	7.573	-1.917	5.656	289		7.374

Bestemmingsreserve innovatiefonds

Op 20 maart 2008 heeft het algemeen bestuur besloten om een deel van de algemene reserve te gebruiken voor het vormen van een innovatiefonds. Het vormen van een innovatiefonds geeft het waterschap meer mogelijkheden om nieuwe technieken te onderzoeken om tot betere resultaten te komen in combinatie met kostenbeheersing. In 2016 zijn meerdere innovatie projecten hieruit gefinancierd. De twee grootste projecten zijn:

- Project vruchtbare kringloop Achterhoek
- Inzet t.b.v. Neo Alginaat;

Bestemmingsreserve educatie is beleven

Op 1 juli 2010 heeft het algemeen bestuur besloten om een deel van de algemene reserve te gebruiken voor het uitvoeren van het plan 'Educatie is beleven'. In 2016 zijn meerdere projecten gefinancierd uit deze bestemmingsreserve. Het grootste project is:

- Bijdrage aan realiseren redoutes Rijnstrangengebied
- Vervoerskosten scholen naar het Nederlands Watermuseum in Arnhem

Voorzieningen

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Saldo begin jaar	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	Saldo einde jaar
Arbeidsgerelateerde verplichtingen	4.179	521	487	4.213
Natuurterreinen	725		725	0
Totaal	4.904	521	1.212	4.213

Voorziening arbeidsgerelateerde verplichtingen

Het waterschap heeft per 31 december 2016 een voorziening voor arbeidsgerelateerde verplichtingen. Deze voorziening is opgebouwd uit:

- voorziening wachtgeld voormalige bestuurders. Dit betreft een werkloosheid uitkeringsregeling voor voormalige bestuurders;
- voorziening latente pensioenverplichtingen bestuurders. Dit betreft de voorziening voor pensioenopbouw huidige en voormalige bestuurders die de pensioengerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt;
- voorziening pensioenverplichtingen bestuurders. Dit betreft de voorziening pensioenopbouw (voormalige) bestuurders die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt;
- voorziening bovenwettelijke WW. Het waterschap is eigenrisicodragers voor de werkloosheidswet.

De voorziening voor pensioenverplichtingen bestuurders, is als gevolg van de gedaalde rente in 2016 aangepast.

Voorziening natuurterreinen:

Door de gerechtelijke uitspraak van 7 november 2014 over natuurterreinen heeft er een verschuiving in de toerekening naar belastingcategorieën plaatsgevonden (van landbouwgrond naar natuurgrond). Voor de financiële afwikkeling van deze verschuiving is in voorgaande jaren een voorziening gevormd. In 2016 zijn alle bezwaren afgewikkeld, waardoor de gevormde voorziening kan vrijvallen.

Vaste schulden met een looptijd van één jaar of langer

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Schuld einde jaar	Rentekosten
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	309.348	9.583
Waarborgsommen	6	
Totaal	309.354	9.583

Vlottende passiva

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Bedrag
Overige schulden	9.124
Rekening courant NWB	37.122
Overlopende passiva	7.873
Totaal	54.119

Overige schulden

Dit betreft het crediteurensaldo (openstaande nota's), deze schuld is per eind april 2017 nagenoeg afgewikkeld.

Rekening courant Nederlandse Waterschapsbank

Dit betreft het rekening-courantverhouding met de NWB per 31 december 2016.

Overlopende passiva

Dit betreft overlopende posten die per 31 december 2016 verschuldigd waren. Met betrekking tot het waterschap zijn de voornaamste posten:

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Bedrag
• de nog te ontvangen nota's met betrekking tot gemaakte kosten in 2016 voor exploitatie en investeringen	1.500
• nog te betalen rente van de vaste geldleningen over 2016	3.525
• vooruit ontvangen bedragen van de Provincie Gelderland en Overijssel voor onder andere het waterakkoord	1.366
• nog te betalen loonbestanddelen, waaronder de nog te betalen vakantietoeslag en verlofsaldo totaal	831
• diverse nog te betalen kosten	651
Totaal	7.873

2.5. Niet uit de balans blijvende verplichtingen en risico's

Verplichtingen

Ultimo 2016 was het waterschap voor € 7,665 mln. aan verplichtingen aangegaan voor investeringen en voor € 2,703 aan verplichtingen voor de exploitatie. Daarnaast lopen er enkele langdurige verplichtingen tot en met 2018 voor kosten van slibverwerking van gemiddeld € 4,012 mln. per jaar, kosten van elektriciteit tot en met 2018 van gemiddeld € 3,410 mln. per jaar en voor de kosten van inhuur personeel van gemiddeld € 2,000 mln. per jaar.

Leningen

In december 2016 zijn de her te financieren leningen 2017 t/m 2019 voor een bedrag van € 104,000 mln. afgesloten met looptijden van rond de 35 jaar. Het gemiddelde rentepercentage van de afgesloten leningen bedraagt 2,01%.

2.6. Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Rekening van lasten en baten

bedragen in € 1.000

Lasten	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Rente	9.767	9.726	9.803	10.188
Afschrijving	17.677	17.606	17.507	16.989
Personeelskosten	25.689	25.590	25.631	24.855
Gebruikersgoederen	2.869	2.714	3.048	3.188
Verbruiksgoederen	1.701	1.787	1.864	1.846
Energie	4.041	4.254	4.113	4.112
Huren/pachten etc.	266	604	715	424
Verzekeringen/belastingen	725	786	848	636
Onderhoud door derden	7.440	7.233	7.908	7.296
Overige diensten en/bijdragen door/aan derden	17.562	18.030	16.621	16.565
Oninbaar	522	400	250	600
kwijtschelding	1.368	1.200	700	1.119
Toevoeging arbeidsgerelateerde voorziening	505			1.300
Toevoeging voorziening natuurterreinen				240
Onvoorzien		35	35	
Inzet educatie is beleven	23			32
Inzet innovatiefonds	266			98
Incidentele lasten				138
Subtotaal	90.421	89.965	89.043	89.626

Baten	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Rente eigen vermogen	290	276	208	300
Rente hypotheke u/g	192	183	185	228
Dividend	300	300		
Baten salarissen en sociale lasten	349	250	50	218
Geactiveerde personeelskosten	2.661	2.696	3.400	2.960
Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden	448	414	331	518
Opbrengst uit eigendommen	137	99	75	258
Bijdragen van derden	1.936	1.914	1.905	1.802
Belastingen	85.422	83.915	82.292	81.070
Vrijval voorziening natuurterreinen	302	299		
Incidentele baten	102			225
Subtotaal	92.139	90.346	88.446	87.579
Gerealiseerd resultaat voor bestemmen (- = voordelig)	-1.718	-381	597	2.047
Inzet bestemmingsreserves	-289			-130
Gerealiseerd resultaat na bestemmen (- = voordelig)	-2.007	-381	597	1.917

Toelichting op de belangrijkste verschillen ten opzichte van de begroting 2016

Algemeen

Op 8 november 2016 heeft het algemeen bestuur de bestuursrapportage 2016-2 vastgesteld en besloten om de begroting voor 2016 per saldo te verlagen met € 0,978 mln. (is bijgestelde begroting). Bij de toelichting op de belangrijkste verschillen wordt deze in onderstaande tabellen getoond onder de kolom bijgestelde begroting 2016 om de ontwikkeling van de lasten en baten inzichtelijk te maken.

Netto kapitaalkosten

bedragen in € 1.000

Kapitaalkosten	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Rente	9.767	9.726	9.803	10.188
Afschrijving	17.677	17.606	17.507	16.989
<i>Subtotaal kosten</i>	<i>27.444</i>	<i>27.332</i>	<i>27.310</i>	<i>27.177</i>
Renteopbrengst eigen vermogen	-290	-276	-208	-300
Rente hypotheke u/g	-192	-183	-185	-228
Dividend	-300	-300		
<i>Subtotaal opbrengsten</i>	<i>-782</i>	<i>-759</i>	<i>-393</i>	<i>-528</i>
Totaal	26.662	26.573	26.917	26.649

De netto-kapitaalkosten bestaan uit rente en afschrijving onder aftrek van de rente op eigen vermogen, rente van hypotheke u/g en dividend.

Het voordeel ten opzichte van de begroting van € 0,255 mln. is voornamelijk veroorzaakt doordat Waterstromen BV dividend uitkeert.

Rente-omslagpercentage

Het rente-omslagpercentage voor 2016 bedraagt 2,6% (begroting 2016 = 2,6%). Dit percentage wordt gebruikt voor toerekening van de rentekosten naar de producten.

Netto-personeelskosten

bedragen in € 1.000

Personeelskosten	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Personeelskosten	25.689	25.590	25.631	24.855
Geactiveerde personeelskosten	-2.661	-2.696	-3.400	-2.960
Opbrengsten salarissen en sociale lasten	-349	-250	-50	-218
Totaal	22.679	22.644	22.181	21.677

De netto-personeelskosten zijn € 0,498 hoger ten opzichte van de begroting. Belangrijkste oorzaak van de toename van de personeelskosten is het achterblijven van de activering achterblijven van de activering op de investeringsprojecten. Daarnaast zijn er meevallende inkomsten/besparingen vanuit detacheringen en terugontvangen vangnetgelden van het UWV en het later invullen van vrijvallende vacatureruimte.

Netto overige kosten

bedragen in € 1.000

Netto overige kosten	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Gebruiksgoederen	2.869	2.714	3.048	3.188
Verbruiksgoederen	1.701	1.787	1.864	1.846
Energie	4.041	4.254	4.113	4.112
Huren/pachten	266	604	715	424
Verzekeringen/belastingen	725	786	848	636
Onderhoud door derden	7.440	7.233	7.908	7.296
Overige diensten en bijdragen	17.562	18.030	16.621	16.565
Onvoorzien		35	35	
Inzet innovatiefonds	23			98
Inzet educatie is beleven	266			32
Subtotaal overige kosten	34.893	35.443	35.152	34.197
Overige opbrengsten	-2.521	-2.427	-2.311	-2.578
Subtotaal overige opbrengsten	-2.521	-2.427	-2.311	-2.578
Totaal netto overige kosten	32.372	33.016	32.841	31.619

Lagere overige kosten €0,469 mln. ten opzichte van de begroting van. Dit wordt veroorzaakt door lagere advieskosten voor beleid, minder onderhoud kunstwerken waterkeringen en minder maaionderhoud. Ook vallen diverse bijdragen aan derden lager uit.

Oninbaar en kwijtschelding

bedragen in € 1.000

Oninbaar en kwijtschelding	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Oninbaar	522	400	250	600
Kwijtschelding	1.368	1.200	700	1.119
Totaal	1.890	1.600	950	1.719

Oninbaar

In de begroting 2016 is rekening gehouden met een toevoeging van €0,400 mln. aan de voorziening 'Oninbaar'. Eind 2016 is de voorziening dubieuze debiteuren opnieuw beoordeeld op basis van de ouderdom van de openstaande posten. Een toevoeging van afgerond €0,272 mln. is nodig om in de verwachte oninbaarheid te voorzien.

Kwijtschelding

De huidige economische tijden hebben ook hun weerslag op de waterschappen. Meer huishoudens maken gebruik van de mogelijkheid tot kwijtschelding van waterschapsbelastingen. Het budget voor kwijtschelding 2016 van €0,700 mln. wordt met €0,668 mln. overschreden. Van de totale uitgaven in 2016 heeft €1,137 mln. betrekking op het jaar 2016 en €0,232 mln. op voorgaande belastingjaren.

Incidentele baten

Dit betreft een bijdrage van €0,102 mln. van de gemeente Deventer voor de afkoop van het onderhoud van het gemaal en persleiding A1 Bedrijvenpark Deventer.

Belastingopbrengsten

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
Zuiveringsheffing	44.841	44.005	42.098	40.796
Woonruimten	30.149	29.925	30.112	28.963
Bedrijven	14.692	14.080	11.986	11.833
Watersysteemheffing	40.581	39.910	40.194	40.274
Gebouwd binnendijks	21.506	21.331	21.700	20.871
Gebouwd buitendijks	18	18	16	15
Ongebouwd binnendijks	5.235	4.878	4.907	5.281
Ongebouwd buitendijks	29	29	31	38
Ongebouwd wegen binnendijks	823	820	839	780
Ongebouwd wegen buitendijks	1	2	2	0
Ingezetenen	12.699	12.436	12.213	12.195
Natuur	98	116	114	88
Directe lozers	172	280	372	716
Leges				290
Totaal	85.422	83.915	82.292	81.070

Toelichting op de belastingopbrengsten 2016

De hogere belastingopbrengst van € 3,130 mln. ten opzichte van de begroting wordt onder andere veroorzaakt door:

Zuiveringsheffing

Woonruimten:

Ten opzichte van de begroting zien we dat de opbrengsten gelijk zijn aan de begroting. Het verschil tussen de rekening 2016 en de begroting bedraagt € 0,037 mln.

Bedrijven:

Ten opzichte van de begroting is er een stijging van € 2,706 mln. De stijging is het gevolg van de vervuilingseenheden welke gegenereerd worden door een industriële lozer in ons werkgebied. Daarnaast zien we toename van VE's als gevolg van uitbreiding van economische activiteit. Afgelopen jaar is door GBLT een bestandscontrole op leegstand uitgevoerd door het geautomatiseerd controleren van Kamer van Koophandel-gegevens op objecten die in het belastingsysteem op leegstand stonden. Hierdoor is een hogere opbrengst gerealiseerd.

Watersysteemheffing

Gebouwd binnendijks:

Ten opzichte van de begroting is er een daling van € 0,194 mln. gerealiseerd. De WOZ waarde, waarbij bij het opstellen van de begroting 2016 is uitgegaan, is per saldo lager.

Ongebouwde binnendijks

Het voordelige verschil wordt verklaard doordat per saldo minder hectares als natuur zijn aangemerkt.

Directe Lozers

Ten opzichte van de begroting zien we een afname van € 0,200 mln. over het afgelopen jaar. Bij het opstellen van de begroting 2016 is een inschatting gemaakt van de verwachte belastinginkomsten uit openstaande vorderingen. Deze inschatting is achteraf bezien te rooskleurig te geweest.

2.7. Exploitatierkening naar kostendragers

Netto-kosten per kostendrager					
<i>bedragen in € 1.000</i>					
Beleidsvelden / kostendrager	Rekening 2016	Water-zuivering	Water-systeem	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016
61-Planvorming	1.963	376	1.587	2.072	2.196
62-Aanleg en onderhoud waterkeringen	3.807		3.807	3.917	3.601
63-Inrichting en onderhoud watersystemen	17.280		17.280	16.701	17.614
64-Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	32.135	32.135		31.633	31.158
65-Inrichting en onderhoud vaarwegen					
66-Vergunningverlening en handhaving keur	1.098		1098	968	930
67-Beheersen van lozingen	1.101	207	894	1.401	1.296
68-Heffen en invorderen	3.138	1.629	1.509	3.406	3.258
69-Bestuur en externe communicatie	2.767	1.522	1.245	3.093	2.993
60-Centrale ondersteuning	18.725	5.918	12.807	19.283	19.066
Onvoorzien				35	35
Toevoeging voorziening arbeidsgerelateerde verplichtingen	505	273	232		
Educatie is Beleven	23	13	10		
Innovatiefonds	266	99	167		
Subtotaal kosten	82.808	42.172	40.636	82.509	82.147
Dekkingsmiddelen					
Rente eigen vermogen	-290	-100	-190	-276	-208
Dividend Waterstromen	-300	-300			
Vrijval voorziening natuurterreinen	-302		-302	-299	
Incidentele baten	-102	-102			
Totaal netto kosten	81.814	41.670	40.144	81.934	81.939
Belastingopbrengsten	85.422	44.841	40.581	83.915	82.292
Kwijtschelding	-1.368	-912	-456	-1.200	-700
Oninbaar	-522	-392	-130	-400	-250
Netto belastingopbrengsten	83.532	43.537	39.995	82.315	81.342
Resultaat voor bestemmen	1.718	1.867	-149	381	-597
Inzet bestemmingsreserve educatie is beleven	23	13	10		
Inzet bestemmingsreserve innovatiefonds	266	99	167		
Resultaat na bestemmen	2.007	1.979	28	381	-597

De kosten per beleidsveld zijn opgebouwd uit kapitaalkosten, personeelskosten en overige kosten. Hieronder een toelichting op een aantal significante over- en onderschrijdingen per beleidsveld ten opzichte van de begroting

61-Planvorming

Afwijking ten opzichte van de begroting: -10% (- € 0,233 mln.)

Dit betreft het opstellen van meerjarige plannen, waarin de beleids- en beheersmaatregelen worden beschreven die we uitvoeren om de hoofddoelstellingen te bereiken. Hierbij hoort ook de voorbereiding, inspraak en vaststellingsprocedure. Daarnaast toetsen we plannen van derden aan het beleid van het waterschap.

Op de overige kosten is een budgetonderschrijding door onder andere minder adviezen derden.

62-Aanleg en onderhoud waterkeringen

Afwijking ten opzichte van de begroting: +6% (+ € 0,206 mln.)

Dit betreft alle activiteiten voor het in stand houden van het waterkerend vermogen van de keringen. Hierbij valt te denken aan onderhoudsinspecties, het uitvoeren van onderhoud, het toetsen aan technisch/kwalitatieve aspecten, het aanwezig zijn van dijkbewakingsmateriaal en tot slot het voeren van beleid voor de genoemde punten.

Er is een overschrijding op de personeelskosten door een hogere verantwoording van uren op dit beleidsveld, dan bij de begroting was aangenomen.

63-Inrichting en onderhoud watersystemen

Afwijking ten opzichte van de begroting: -2% (- €0,334 mln.)

Binnen dit beleidsveld vinden alle activiteiten plaats voor het beheer en onderhoud van afvoer van water. Als voorbeeld noemen we onderhoud kunstwerken, onderhoud watergangen, verbeteringsprocessen, toetsen en meten van de kwaliteit van het oppervlaktewater en het bepalen van beleid voor deze punten.

De kosten zijn lager dan begroot door onder andere lagere kosten maaionderhoud.

64-Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken

Afwijking ten opzichte van de begroting: +3% (- €0,977 mln.)

Dit beleidsveld bevat alle activiteiten voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van het vrijgekomen slib bij dit proces. Als voorbeeld noemen we het transport van de vervuiler tot aan de RWZI en het uitvoeren en onderhouden van de benodigde installaties.

Door de calamiteit op de RWZI Ruurlo is in 2016 ruim €0,700 mln. extra uitgeven. Mede als gevolg hiervan zijn er door de organisatie meer uren verantwoord op dit beleidsveld, waardoor een groter aandeel van de personeelskosten aan dit beleidsveld is toegerekend.

65-Inrichting en onderhoud vaarwegen

Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens; door de bijdrage van de provincie is dit beleidsveld budgettair neutraal.

66-Vergunningverlening en handhaving Keur

Afwijking ten opzichte van de begroting: +18% (+ €0,168 mln.)

Er is een overschrijding op de personeelskosten door een hogere verantwoording van uren op dit beleidsveld

67-Beheersen van lozingen

Afwijking ten opzichte van de begroting: -15% (- €0,195 mln.)

Dit zijn alle activiteiten voor de regulering op basis van de Keur en daaruit voortvloeiende of daarmee samenhangende regelgeving. Ook het toezicht op en het toepassen van middelen waardoor de genoemde wet- en regelgeving wordt nageleefd vallen hieronder. Beleid bepalen op voorgaande punten is ook een onderdeel van dit beleidsveld.

Op dit beleidsveld zijn de personeelskosten lager dan begroot.

68-Heffen en invorderen

Afwijking ten opzichte van de begroting: -4% (- €0,120 mln.)

Dit zijn de activiteiten voor het heffen en invorderen van de waterschapsbelasting. Deze wordt uitgevoerd door GBLT. De bijdrage aan GBLT is lager dan begroot.

69- Bestuur en externe communicatie

Afwijking ten opzichte van de begroting: -8% (- €0,226 mln.)

60- Ondersteunende beheerproducten/overig

Afwijking ten opzichte van de begroting: -2% (-0,341 mln.)

Dit beleidsveld betreft de 'ondersteunende bedrijfsactiviteiten', zoals management en organisatie, financiën en control, informatisering en automatisering, facilitaire zaken, technische ondersteuning (inclusief werkplaats en tractie), kennismanagement en projectondersteuning. Deze zijn via verdeelsleutels aan de kostendragers toegerekend.

Ten opzichte van de begroting zien we op dit beleidsveld een stijging in de kapitaalkosten. Dit is het gevolg van gemiddeld kortere afschrijvingstermijnen over de investeringen waarmee in de begroting rekening werd gehouden. Dit betreft vooral investeringen in de automatisering. Op de overige kosten is een onderschrijding; dit betreft minder kosten voor bemonstering en analyse.

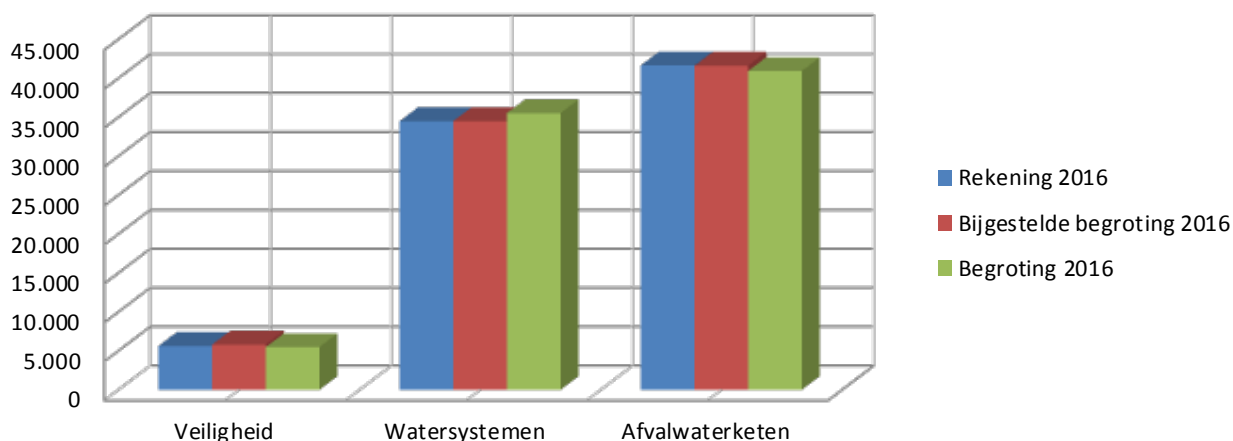
2.8. Exploitatierkening naar programma's

bedragen in € 1.000

Programma	Rekening 2016	Bijgestelde begroting 2016	Begroting 2016
Veiligheid	5.646	5.813	5.482
Watersystemen	34.498	34.505	35.526
Afvalwaterketen	41.670	41.616	40.931
Totaal	81.814	81.934	81.939

Op basis van de rechtmatigheid vindt een toelichting plaats van overschrijdingen op de kosten ten opzichte van de begroting 2016. Deze toelichtingen zijn ingedeeld in categorieën, zoals opgenomen in de kadernota rechtmatigheid van het platform rechtmatigheid. Het programma Veiligheid, Watersystemen en Afvalwaterketen zijn ten opzichte van de bijgestelde begroting binnen de door het bestuur vastgestelde kaders gebleven.

kosten per programma

Toelichtingen op de programma's

Programma Veiligheid

Het beheersgebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt door 143 kilometer primaire waterkeringen tegen rivierwater beschermd. De provincie heeft waterkeringen langs regionale wateren en compartimenterende waterkeringen aangewezen als regionale waterkering. Deze regionale waterkeringen hebben een totale lengte van 42 kilometer. Ook de kade rond Tuindorp, die buiten de primaire waterkering bij Tolkamer ligt, is als regionale waterkering aangewezen. Verder beheert het waterschap 49 kilometer zomerkades langs de grote rivieren. Paragraaf 1.2. gaat nader in op de activiteiten binnen het programma Veiligheid.

Programma Watersystemen

Het waterschap zorgt ervoor dat extreem natte en extreem droge situaties zo goed mogelijk worden opgevangen. Extreme situaties gaan door de klimaatsverandering vaker voorkomen. Er is gericht beleid en beheer nodig om het watersysteem daarop voor te bereiden. Voor het overgrote deel van het jaar geldt een gemiddelde beheerssituatie. Voor de korte en de (middel)lange termijn ligt er een groot aantal opgaven voor het watersysteem. Voor de uitvoering zijn onder meer waterovereenkomsten afgesloten met de provincies Gelderland en Overijssel. Paragraaf 1.3. gaat nader in op de activiteiten binnen het programma Watersystemen.

Programma Afvalwaterketen

Het afvalwater van huishoudens en bedrijven in het beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt via gemeentelijke rioolstelsels aangevoerd op de 129 rioolgemalen en 13 rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's). Voor het transport van het afvalwater is 360 km. persleiding in beheer. Bij het zuiveren van afvalwater wordt zuiveringsslib geproduceerd. Paragraaf 1.4 gaat nader in op de activiteiten binnen het programma Afvalwaterketen.

2.9. WNT-verantwoording 2016

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semi-publieke sector (WNT) stelt regels aan de openbaarheid en aan de hoogte van deze inkomens. Voor de waterschappen geldt de functie van secretaris-directeur als topfunctionaris, zodat daarop de openbaarheid van toepassing is.

Naam	drs. C. Roos
Functie	secretaris directeur
Duur dienstverband in 2015	1/1-31/12
Omvang dienstverband (in FTE)	1,00
Gewezen topfunctionaris? * ₁)	Nee
Dienstbetrekking?	Ja
Individueel WNT-maximum	€ 179.000

Bezoldiging

Beloning	€ 137.788
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 268
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 11.930
Subtotaal	€ 149.986
-/- Onverschuldigd betaald bedrag * ₂)	€ 0
Totaal bezoldiging	€ 149.986

*₁) Van een gewezen topfunctionaris is sprake indien de functionaris in het verleden - maar na 1 januari 2013 - een functie als topfunctionaris heeft bekleed, en bij beëindiging van deze functievervulling bij dezelfde instelling of rechtspersoon een functie als niet-topfunctionaris is gaan vervullen.

*₂) Voor zover partijen een hogere bezoldiging overeenkomen dan bij of krachtens deze wet is toegestaan, bedraagt de bezoldiging van rechtswege het bedrag dat ten hoogste is toegestaan. Betalingen die dat bedrag overschrijden, zijn onverschuldigd betaald.

De bezoldiging is onder de voor 2016 gestelde grens.

Het waterschap heeft in 2016 geen ontslagvergoedingen uitgekeerd.

Hoofdstuk 3 Overige gegevens

3.1. Controleverklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Volgt.

3.2. Vaststellingsbesluit

Het algemeen bestuur van Waterschap Rijn en IJssel;
gelet op de artikelen 105 tot en met 107 van de Waterschapswet;

besluit:

vast te stellen het jaarverslag en de jaarrekening 2016 te weten:

bedragen in € 1.000

Balans

Balans totalen	375.060
----------------	---------

Rekening van lasten en baten

Totaal van lasten en baten	90.421
----------------------------	--------

Positief resultaat (voor bestemmen)	1.718
-------------------------------------	-------

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur
van 4 juli 2017.

de secretaris-directeur,

de dijkgraaf,

drs. C. Roos

drs. H.Th.M. Pieper

BIJLAGEN BEHORENDE BIJ DE JAARREKENING 2016

Bijlage 1

Overzicht afgesloten projecten 2016 (investeringsvolume)

Bijlage 1

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Netto krediet	Uitgaven 31-12-2016
AANLEG EN ONDERHOUD WATERKERINGEN		
Aanleg en onderhoud waterkeringen		
Bijdrage hoogwaterbeschermingsprogramma 2016 *1	0	6.511
Stroomkanaal van Hackfort verbetering waterveiligheid	1.575	1.561
Verharding waterkering Zutphen/Reesink	200	154
Beheersinstrumenten waterkeringen		
Legger Regionale Waterkeringen	55	28
INRICHTING EN ONDERHOUD WATERSYSTEMEN		
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen		
Vispasseerbaar maken onderleider Schipbeek-Twentekanaal(BK)	598	438
BuurserBeek Lankhorsterbrug-Veddersbrug-Mentinksweg	891	836
Stapsteen Oosterwijkse Vloed/Baakse Beek	890	923
Vispasseerbaar maken monding Berkel(BK)	299	302
Groene Slingeplan Aalten	370	286
Retentie Winterswijk-West	190	160
Restauratie+herbestemming gemaal Oude Rijn-Pannerden	170	206
Projectmonitoring 2015/2016	95	86
Verkenning Grenskanaal	43	33
Gr.Groenlo;cult.historisch herstel	370	371
Waterkwaliteitsspoor Oost Gelre	211	174
Verk.opg.Heksenlaak (Gr.Waterleid.)	13	10
Verleggen duikers De Weppel Hummelo	116	106
Bijdr.stimuleringsreg.RBT Doetinchem	785	785
SSG De Kol te Holten	105	105
SSG Grijssen-Brinkheurne W'Wijk	4	4
SSG De Mars Noorderhaven Zutphen	123	123
Beheer van de hoeveelheid water		
Aanpassen kunstwerken Keizersbeek	1.500	1.486
Renovatie gemaal Ter Hunnepe	243	243
BOUW EN EXPLOITATIE ZUIVERINGSTECHNISCHE WERKEN		
Getransporteerd afvalwater		
Gemaal Bedrijvenpark A1 met persleiding	300	290
Renovatie automatisering RWZI Lichtenvoorde+BBS+BOA incl.uitrol	4.230	4.250
Verlegging(en)ivm N18 Varsseveld-Enschede	0	4
Nieuwb.gemaal Stationsstr.incl.amovering gemaal Hamburgerbroek	1.250	826
Revisie Rioolgemaal Neede	95	91

*1) betreft jaarlijkse bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma conform bestuursakkoord water

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Netto krediet	Uitgaven 31-12-2016
BOUW EN EXPLOITATIE ZUIVERINGSTECHNISCHE WERKEN		
Nieuwbouw RWZI Dinxperlo	11.635	11.659
RWZI Aalten renovatie deel influentontvangwerk incl.geurbestrijding	475	431
RWZI Aalten bedrijfszeker herstellen+betonrenovatie	245	230
RWZI Holten:Uitbreiding beluchttingscapaciteit	90	80
RWZI Winterswijk aanpassing slibindikking	190	148
Vervanging voortstuwars RWZI Olburge	90	87
INRICHTING EN ONDERHOUD VAARWEGEN en HAVENS		
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens		
Beunbak	20	20
ONDERSTEUNING		
Informatiebeleid en automatisering		
Transitie BGT	225	211
Vervanging computers HK en buitenlocatie, desktop VDI	498	499
Centrale technische ondersteuning		
Vervanging bedrijfswagens 2016	200	208
Totaal geactiveerd	28.389	33.965
Reeds geactiveerd investeringsvolume voorgaande jaren		24.556
Geactiveerd investeringsvolume 2016		9.409

Bijlage 2

Overzicht werken in uitvoering 2016 (investeringsvolume)

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Netto krediet	Uitgaven 31-12-2016
AANLEG EN ONDERHOUD WATERKERINGEN		
Aanleg en onderhoud waterkeringen		
Onderh.pl.hwk kunstwerken	240	158
Dijkverb.Pannerden-Loo HWBP	186	39
Vervangingsinvestering kademuren Arnhem, Doesburg, Zutphen	900	1.071
HWBP dijkverbetering Twentekanaal Zutphen / Gorssel	15	239
HWBP 21A Rijnkade Arnhem	67	181
HWBP 21E Grutbroek bedrijventerrein	8	40
Rivier in de stad Zutphen RIDS	460	79
Beheersinstrumenten waterkeringen		
Beheer register primaire waterkeringen	632	263
INRICHTING EN ONDERHOUD WATERSYSTEMEN		
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen		
Stuw, watermolen, vispassage Berenschot	498	367
Bijdrage Retentie Op de Bleek Eibergen	80	-11
Beekherstel Hackfort/suideras fase 1	419	409
EVZ BB tr.Batsdijk-Kunnerij	300	146
Planvorming 1e fase inrichting Aaltense Goor en Zwarte Veen	0	778
Uitvoering GGOR Havikerwaard	353	85
Herinrichting Boven Slinge Burloseweg	174	163
Stuw Den Helder Boven Slinge Winterswijk	475	468
Actualisatie Toetsing Normering Regionale Wateroverlast	350	296
Optimalisatie Watersysteem Lichtenvoorde fase 1	3.572	2.030
Renovatie gemaal Eefde	844	184
Wateropgave Arnhem Noord fase 2	890	396
Opt.Buurserbeek tr.grens-Braambrug	1.000	299
EVZ Baakse beek centrum Vorden	285	153
Vematting landgoed Verwolde, Ampsen+Kranengoor	180	138
Wehmerbeek Winterswyk traject Den Harden	125	126
Gebiedsproces Baakse Beek 2e tranche	50	41
Herinrichting Keizersbeek fase 1	60	7
Optimalisatie watersysteem Zutphen	45	54
Grondkosten 2015-2021	1.575	6
Verkenning klimaatrobuust brongeb.Baakse Beek	50	91
Verkenning aanpassing Blauwalg Gracht Groenlo	80	52
Vispassages 2e tranche Blauwe Knoopp	49	79
Verkenning.Groenlo Slinge Ratumse en Willinkbeek	20	24
Uitbreidingen tbv rattenbeheer	240	34
Groot Onderhoud Beekhuizerbeek Velp	44	43
Optimalisatie spoorduiker Sacre Ceur	86	86

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Netto krediet	Uitgaven 31-12-2016
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems		
Baggerwerken 2014-2016 cluster Liemers	1.850	669
Optimalisatie vijver Rosorum,Zevenaar	180	117
Beheer van de hoeveelheid water		
EVZ Oude IJssel inrichting De Pol	460	424
Stuw Doesburg herstel betonschade	580	437
Renovatie 6 stuwen in diverse stroomgebieden	95	75
BOUW EN EXPLOITATIE ZUIVERINGSTECHNISCHE WERKEN		
Getransporteerd afvalwater		
Verleggen persl.langs A12 ivm A15	3.675	88
Aanpassing transportsysteem gemaal Nieuw-Dijk,gemaal Didam	160	172
Ren.afvalwaterafvoer Doetinchem 3e fase	1.000	947
Verleg.ivm nieuw tracé 380 kV D'chem-Wez	0	-3
Vervanging proces automatisering onderd.rioolgem.	3.885	255
Gezuiverd afvalwater		
RWZI Zutph.met gemal.div.aanpassingen	5.200	1.424
Implementatie Z-info	210	156
Alginaatwinning zutphen	10.675	1.097
Maatregelen Biogasveiligheid RWZI Olburgen	278	293
Aalten Plts Procesautomatisering E-ren.bellenb+ov	2.265	452
Maatr. tbv biogasveiligh.RWZI-Nieuwgraaf	440	354
Maatregelen tbv biogasveiligh.RWZI-Etten	720	561
Verb.roostergoedafv.RWZI Holten	90	69
Locatiepl+locatiekeuze duurz.energie	350	296
RWZI Nieuwgraaf vervanging procesautomatisering en aanpassingen	3.230	57
INRICHTING EN ONDERHOUD VAARWEGEN en HAVENS		
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens		
Renovatie sluis Doesb-perceel 1tm4	4.550	4.401
Personeel bediening en besturing objecten domein Oude IJssel	98	4
BEHEERSEN VAN LOZINGEN		
Rioleringsplannen en subsidies lozingen		
OAS voor 10 zuiveringskringen	250	208
ONDERSTEUNING		
Personeelsbeleid en beheer		
E-HRM	180	141

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Netto krediet	Uitgaven 31-12-2016
ONDERSTEUNING		
Informatiebeleid en automatisering		
Bijhouding BGT	115	74
Vervanging WIFI intern en aanleg buitenlocatie	170	128
Centrale tractie onderhoud		
Aanbesteding onderhoudsmaterieel	3.200	312
Realisatie nieuw steunpunt Aalten	360	28
Totaal geactiveerd	58.618	21.850
Reeds geactiveerd investeringsvolume voorgaande jaren		10.207
Geactiveerd investeringsvolume 2016		11.643

Overzicht voorbereidingskredieten en grondverwervingskrediet

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Netto krediet	Uitgaven 31-12-2016
Uitvoeringsplan Hallerlaak	95	138
Uitvoering maatregel Waterkwaliteitssplan Rheden	95	57
EVZ Oude IJssel stapsteen rietzanger Drempt	13	14
Uitvoering herstel 4 beken Winterswijk Oost	39	12
Overdracht bruggen gemeente Lochem	100	79
Aanleg vispassage stuw Nieuwe Sluis	99	-40
Berkeltraject Lochem-Almen	49	34
Ontwikkelperspectief stroomgebied Grote Beek	50	31
Uitvoering Osink-Bemersbeek	15	19
Waterkwaliteitsspoor Westervoort	60	25
PAS Wooldse Veen, hydrologisch herstel mitigatie en natschade	50	
Herinrichting Berkel, tr. Borculo-Lochem	48	7
Hydrologisch herstel Wildenborch	13	18
Inspectie Transportleid. 2015-2016	50	16
4e Toetsing primaire waterkering	100	51
Vervanging procesautomatiesring RWZI-Wehl	90	32
N2000/PAS Haaksb-Buurs.Z+Witte Veen	0	24
Baggeren stedelijk water Doetinchem	50	30
ZON Pilot herinrichten beken in Lochem	98	11
RWZI Ruurlo verv. autom+div. werkzaamh	90	24
Bagg. Schipbk, tr. Kloosterstuw-N348	44	2
Renovatie 10 gemalen in beheersgebied Nieuwgraaf en Wehl	95	43
Renovatie 6 regelbare stuwen Schipbeek	55	3
Aanpassing persleiding Vragender N313	0	5
Tussentelling	1.398	635
Grondverwervingskrediet	5.000	732
Totaal	6.398	1.367

Bijlage 4 Staat vaste activa
bedragen in € 1.000

Omschrijving beleidsveld	Aanschaf- waarde per 1-1-2016	Investeringen / Mutatie	Afschrijvingen t/m 1-1-2016	Boekwaarde 01-01-2016	Afschrijving 2016	Boekwaarde 31-12-2016	Rente	Kapitaal-kosten totaal
<u>Immateriële activa</u>								
Aanleg en onderhoud waterkeringen (HWBP)	20.128	6.511	1.474	18.654	760	24.405	566	1.326
Inrichting en onderhoud watersystemen	291	52	58	233	69	216	5	74
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	1.847		402	1.445	53	1.392	37	90
Bestuur en externe communicatie	3.195		2.470	725	241	484	16	257
Ondersteuning	39		7	32	8	24	1	9
Subtotaal immateriële activa	25.500	6.563	4.411	21.089	1.131	26.521	625	1.756
<u>Materiële activa</u>								
Planvorming	1.518		1.152	366	69	297	8	77
Aanleg en onderhoud waterkeringen	21.359	1.851	8.831	12.528	736	13.643	343	1.079
Inrichting en onderhoud watersystemen	152.408	5.600	55.889	96.519	4.347	97.772	2.552	6.899
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	300.401	5.206	130.795	169.606	8.301	166.511	4.420	12.721
Inrichting en onderhoud vaarwegen	17.487	243	6.148	11.339	648	10.934	552	1.200
Beheersen van Lozingen	771		449	322	56	266	9	65
Bestuur en externe communicatie	3.837		892	2.945	101	2.844	77	178
Ondersteuning	57.242	1.232	29.803	27.439	2.288	26.383	708	2.996
Subtotaal materiële activa	555.023	14.132	233.959	321.064	16.546	318.650	8.669	25.215
<u>Onderhanden werk</u>								
Vorbereidings- en grondverwervingskrediet	1.937	-570		1.937		1.367		
Subtotaal onderhanden werk	1.937	-570		1.937		1.367		
<u>Financiële vaste activa</u>								
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	11.034	-651		11.034		10.383	278	278
Bestuur en externe communicatie	691			691		691	18	18
Ondersteuning	7.155	-669		7.155		6.486	177	177
Subtotaal financiële activa	18.880	-1.320		18.880		17.560	473	473
Totaal	601.340	18.805	238.370	362.970	17.677	364.098	9.767	27.444

Bijlage 5

Staat van langlopende leningen

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Stand per 1-1-2016	Vermeerderingen	Verminderingen gewone aflossing	Extra aflossing	Stand per 31-12-2016
Financiële instellingen	335.723	0	26.375		309.348
Subtotaal	335.723	0	26.375	0	309.348
Waarborgsommen	6				6
Totaal	335.729	0	26.375	0	309.354
Reguliere aflossing 2017 *)			26.378		
Gemiddelde looptijd			11		

**) Toelichting op aflossing 2017:*

Op grond van de wet- en regelgeving wordt in dit overzicht ook de aflossingsverplichting voor het volgende begrotingsjaar vermeld. In 2017 worden, naast de reguliere aflossingen, drie leningen met een totale omvang van €25,816 mln. volledig afgelost. De herfinanciering van deze leningen zijn in 2016 afgesloten met uitgestelde stortingsdatum.

Bijlage 6

Renteomslag

Financiering van de kapitaaluitgaven en de renteomslag

Renteberekening

bedragen in € 1.000

Boekwaarde 1-1-2016	361.033	
Boekwaarde 31-12-2016	<u>362.731</u>	
Gemiddeld per jaar		361.882

Leningen

Vaste financieringsmiddelen 1-1-2016	335.723	
Vaste financieringsmiddelen 31-12-2016	<u>309.348</u>	
Gemiddeld per jaar		322.536

Reserves en voorzieningen 1-1-2016	10.560	
Reserves en voorzieningen 31-12-2016	<u>11.587</u>	
Gemiddeld per jaar		11.074

Netto kapitaaltekort 28.272

Rentekosten en -opbrengsten

Rente van geldleningen		9.583
Bespaarde rente eigen vermogen		290
Rente rekening courant /kasgeldlening		<u>106-</u>
Totaal te verdelen rente		9.767
af: rente boekwaarden met een afwijkend rente %		<u>-424</u>
Te verdelen over restant boekwaarden		<u><u>9.343</u></u>

Renteomslag inclusief dividend

Gemiddelde boekwaarde 2016	361.882
af: boekwaarde met vast percentage	<u>6.004</u>

Omslagpercentage: $9.343 / 355.878 \times 1\% = \underline{\underline{2,6\%}}$